

1) Περιηγήσεις για ενήλικες σε αρχαιολογικούς χώρους ρωμαϊκών λουτρών

Αρχαιολογικοί χώροι

Λουτρά Αχαράθης

Άποψη των λουτρών από ΒΑ (άνω)

Άποψη των λουτρών από Δ (κάτω)

Λουτρά Παλαιόπολης

Γενική άποψη των λουτρών από ΒΑ

Ενημερωτικό φυλλάδιο

Ακολουθεί το δισέλιδο φυλλάδιο σε μορφή αρχείου pdf.

Η εκστρατεία των Υπουργείων Πολιτισμού και Τουρισμού Ελλάδας και Πολιτισμού ξεκίνησε το 2008 με στόχο να αναδείξουν οι όμοιοι του φυσικοί με το πολιτιστικό περιβάλλον αλλά και ανώτερη αξία του και προστασίας τόσο της φύσης όσο και των μνημείων του πολιτισμού. Η διάρκεια 2010-2011 είναι συμπληρωτική στο νερό με τίτλο «Φωνές νερού μυριάδες», με στόχο να αναδείξουν η σημασία και οι πολιτιστικές διαστάσεις της αξίας του νερού στη ζωή.

The Greek Ministry Of Culture and Tourism initiated in 2008 the campaign "Environment and Culture" aiming at showing the bonds between the natural and cultural environment but also the need to respect and protect both nature and cultural monuments. Years 2010-2011 are dedicated to water under the title "Myriad water voices", aiming to show the importance of and its value in many aspects of life.

Ναός στο Καρδάκι Mon Repos
Kardaki Temple at Mon Repos

Επιμέλεια Φυλάδιου,
Κεϊμενα - Σχεδιασμός

Μαρία Νέκου, αρχαιολόγος
Έλενα Καβασιάνη, αρχιτέκτονα

Η Εφορεία Προϊστορικών
& Κλασικών
Αρχαιοτήτων Κέρκυρας
Αιμένη Βράτσα 1
49100 Κέρκυρα
Τηλ. 26610 38124

8th Ephorate of Prehistoric
& Classical Antiquities of Corfu
Armeni Vraita 1
49100 Corfu
Tel. (+30)26610 38124

Η Εφορεία Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων
Νομού Κέρκυρας

περιβάλλον
& πολιτισμός
φωνές νερού
μυριάδες

**Θεότητες και Πνεύματα Υδάτων
στην Αρχαία Κέρκυρα**

**Deities and Water Spirits
in Ancient Kerkyra**

Μουσείο Παλαιόπολης Mon Repos 6-9 Οκτωβρίου 2011
Palaeopolis - Mon Repos Museum 6-9 October 2011

Καινή τότε υφίσταται η αξία του νερού στη δημιουργία της ζωής και στην εξέλιξη του πολιτισμού αλλά και η ανύψωσή προορισμού του.

Οι αρχαίοι Έλληνες, αναγνωρίζοντας τη μεγάλη σημασία του, επινοούν μέθοδο από θεότητες και έλασσον πέτρινα λάκκους μίθους που εμπεριέχουν τη δόνηση του νερού, τις ευεργετικές του ιδιότητες αλλά και την ανύψωσή προορισμού του.

Μαθητές απορροούν οι αρχαίοι συγγραφείς αλλά και τα αρχαιολογικά ευρήματα σε ολόκληρο τον ελληνικό χώρο: ιερά, ναοί, αγάλματα, αεικρηφόρα, νομίσματα κ.α. Η Κέρκυρα δεν αποτελεί εξαίρεση: Ο Ομήρος στην Οδύσσεια (ζ΄ 266-267)

περιγράφοντας την πόλη των Φαιακών, αναφέρει το ιερό του *Ποσειδώνος* στην Αγορά της πόλης του Ακτίωνα. Ο Κύριος των υδάτων δεν μπορούσε να μη αναφέρεται στο νησί της Κέρκυρας. Το άσπρη του αποδεικνύουν επιγραφές αλλά και η ανακάλυψη του σε γλάστρα νομισματοπείρας της πόλης της Κέρκυρας. Η λαρεία του *Ποσειδώνος* βέβαια μπορεί θεωρηγείσθαι να συνδέθαι με τη βλάσση. Ο ναός στο Καρόδακ μέσθ στο κτήριο Μον Ρεπος – χώρο των Ιερών της αρχαίας πόλης της Κέρκυρας- έχει κατά κύρια λόγο συνδέθαι με τον *Ποσειδώνο*. Με τον ίδιο ναό έχει συνδέθαι και ο *Ασκληπιός*. Η λαρεία του θεραπευτή θεού στην Κέρκυρα μαρτυρηθήσθαι από αναθηματικό ανάγλυφο *ανάκ* και εργαμάρθια με τη μορφή του. Η χρήση του νερού στο Ασκληπιείον κατά την αρχαιότητα και η σιδήσθαι τους με πηγές με θεραπευτικές

Head of Poseidon
obverse of Roman coin 3rd-1st B.C.
Homonotous, epigraphic forms,
zodiacal representations. See fig. 2.1.

Asklepios 4th B.C.
Ancientios, 4th c.X.

Η αρχαία πηγή και το αγάλμα στο Καρόδακ έχουν συνδέθαι με τη λαρεία των Νυμφών, προστάθων και των πηγών, των κρητών, των ποταμών. Ο Αρσάδωνος, ο Πόδιος στο έργο του Αργοναυτικά (Α, 1217-1219) περιθώθαι ότι κώθε χρόνο στην Κέρκυρα γίνουσαν θυσίης στο βουνό των Νυμφών και των Μαρών σε ανάμνηση των γέμων του Ιάσονα και της Μηδίας. Στο ίδιο έργο μνημονεύεται η *Νύμφη Κέρκυρα*, κόρη του ποταμού Ακουαί, την οποία εμπορεύθησθαι ο *Ποσειδώνος* και έφερε στο νησί (Α, 566-569), στο οποίο έδωσε το όνομά της ενώ αρτιμολογείσθαι της βλάσσης σε γλάστρα νομισματοπείρας της Κέρκυρας. Ο ίδιος ποιητής μας πληροφορεί (Α, 541-543) και για την Κερκυραία *Ναϊάδα Μελίτη*, με την οποία ενώθηκε ο Ηρόκλής. Ο ποταμός της, ο ποταμός Αργαίος, είναι ο μοναδικός ποταμός της αρχαίας Κέρκυρας, γνωστός με το όνομά του. Έτσι, η αρτιμολογία του Ιάσονα σε υφημολογία δάκρυο στα Ρομαϊκά Ακουαί της Ηρακλειώθης μπορεί να ερμηνεύθαι με βάση την αρχαία έννοιά του ως *μεγάλο ποταμό που περιβλάσθαι ολόκληρη τη Γη*. Θεωρήθαι και νεύματα του νερού είναι μόνο φυσικό να λατρευούσαν στο έσπαστο από την αρχαιότητα για την υλοποίησή του νησί, του οποίου η βλάσση βιάσθαι συνδέθαι άμεσα με το ζωνόνο νερό.

The value of water in the creation of life and the evolution of the civilization as well as the necessity for protecting it is common ground.

Ancient Greeks, grasping its great importance, created a number of deities and made up many myths to interpret the power of water, its beneficial qualities but also the need for its protection.

Testimonies give ancient authors as well as the archaeological finds all over Greece: sanctuaries, temples, statues, offerings, coins, etc. Corfu island bears no exception. Homer in *Odyssey* (ζ΄ 266-267), depicting the city of Phaiakes, mentions the sanctuary of *Poseidon* within the Market of Alkinoos's city. The water Lord couldn't but be worshipped on Corfu island. This is proved by inscriptions and bronze coins issued by the ancient Corfu city. Of course, *Poseidon's* cult must be plainly associated with the sea. Kardaki temple in Mon Repos estate –area of sanctuaries of the ancient city- has been mainly connected with *Poseidon*.

Nymphs, marine archaism
Argonautes Zepheros
Archaic period

Archaicios Ρομαϊκό στήσθισμα

Asklepios Roman coins

Kerkyra, epigraphic forms,
zodiacal representations. See fig. 2.1.
Head of Kerkyra
obverse of bronze coin 3rd B.C.

Asklepios has also been associated with the same temple. The cult of the beeder god is testified by a votive relief and small statues. The use of water at *Asklepios's* sanctuaries during antiquity and their attachment to springs with therapeutic qualities, show the importance of water to health. The ancient spring and the cave at Kardaki have been associated with the worship of *Nymphs*, protectors also of springs, fountains, rivers.

Apollonios of Rhodes in *Argonautica* (Α, 1217-1219) writes that every year at Corfu took place sacrifices at the altar dedicated to the *Nymphs* and *Moires*, in memory of Jason's and Medias's wedding. In the same poem he mentions nymph

Kerkyra, daughter of river Asopos. *Poseidon* fell for her and brought her to the island (Α, 566-569), that was named after her. *Nymph kerkyra* is also depicted on bronze coins issued by the ancient city of Corfu. The same poet informs us (Α, 541-543) of the Corfian *Naiad Melite*, one of Hercules's spouses. Her father, river Argaios, is the only river in ancient Corfu. Known by its name.

Finally, Ocean presented on the mosaic at Palmiopolis/Roman Baths, may be interpreted in connection with its first meaning as the great river surrounding the whole earth. It is only natural for deities and water spirits to be worshipped on the well known for its beauty, already from antiquity, island, which abundant vegetation is directly connected to the life giving water.

Nymphs, Nymphos
Argonautes Zepheros
Dancing Nymphs
Archaic period

2) Λουτρά, θεματική περιήγηση για μαθητές στο Μουσείο Παλαιόπολης – Mon Repos

Φύλλα εργασιών

Στις επόμενες σελίδες ακολουθούν τέσσερα φύλλα εργασιών.

Παρουσίαση

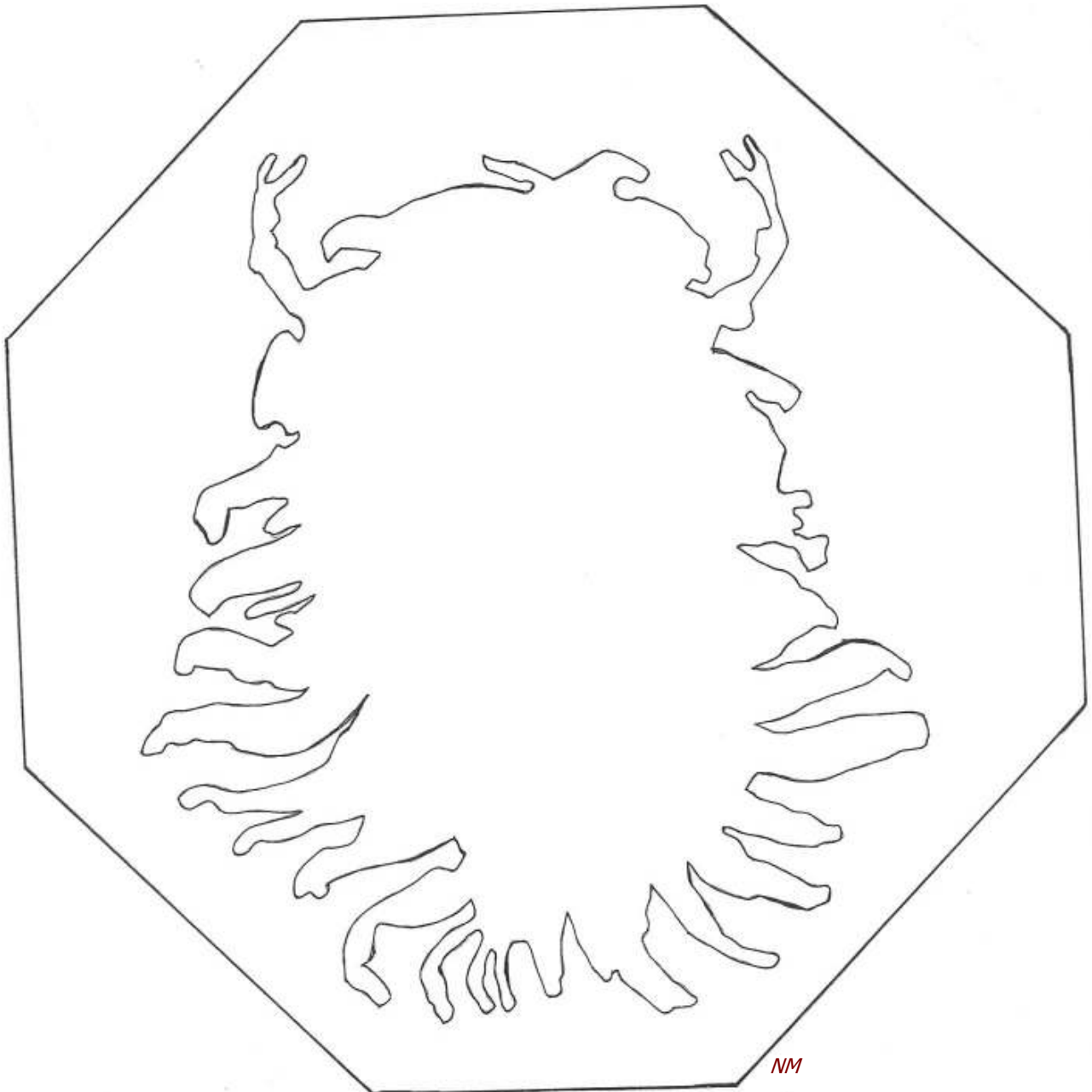
Ακολουθούν 29 σελίδες σε μορφή αρχείου pdf, της παρουσίασης ppt.

Ο Ωκεανός

Σίγουρα θυμάσαι τον Ωκεανό από το ψηφιδωτό στα λουτρά της Παλαιόπολης.

Εσύ πως θα τον ζωγράφιζες;

Εμείς κάναμε την αρχή. Βάλε τη φαντασία σου και ζωγράψέ τον όσο πιο όμορφο μπορείς!

*Κάποιος έκρυψε τις λέξεις μέσα σε ένα ψηφιδωτό από γράμματα.
Έλα να τις βρούμε!
Κυκλώνεις κάθε λέξη ή τη χρωματίζεις.*

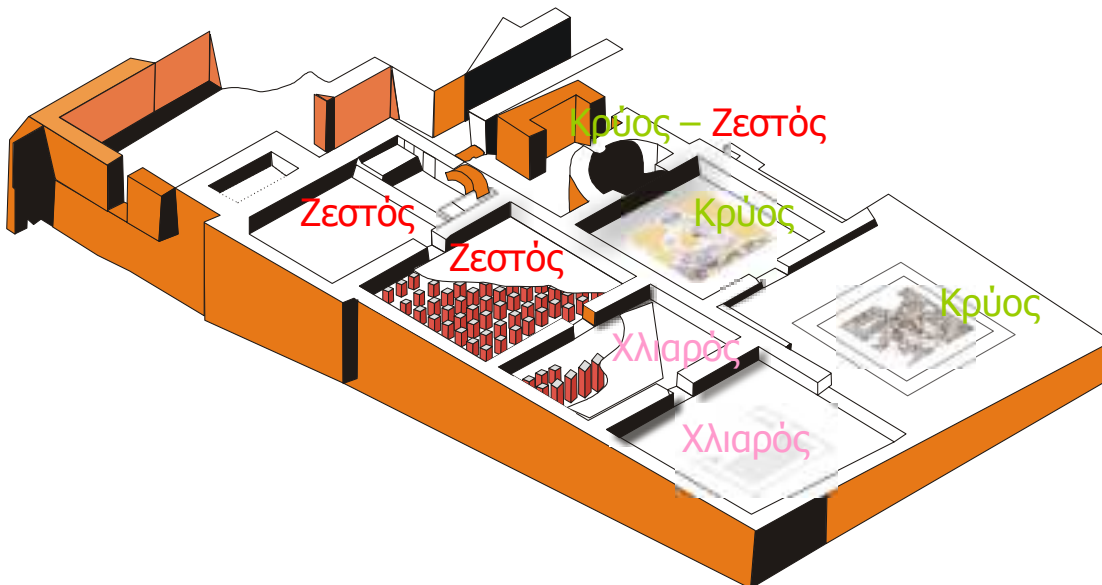
ΑΠΟΔΥΤΗΡΙΑ, ΔΗΜΟΣΙΑ, ΖΕΣΤΟ, ΙΔΙΩΤΙΚΑ, ΚΡΥΟ, ΛΟΥΤΡΑ, ΠΑΛΑΙΟΠΟΛΗ, ΥΠΟΚΑΥΣΤΑ, ΧΛΙΑΡΟ,
ΨΗΦΙΔΩΤΟ, ΩΚΕΑΝΟΣ

Έκρυψε μαζί και μια προτροπή! Τη βρήκες;

*Να και τα λουτρά στην Παλαιόπολη!
Με διαφορετικό χρώμα δηλώνεις πόσο κρύος ή ζεστός είναι ο χώρος.*

■ Κρύο   ■ Χλιαρό   ■ Ζεστό

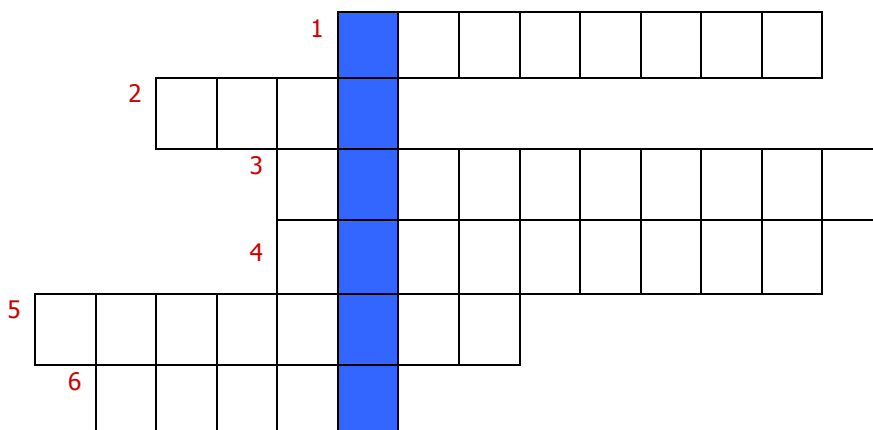

Μπράβο σου! Τα κατάφερες τέλεια!

Ωρα για παιχνίδι

Αν βρεις τους οριζόντιους ορισμούς και τοποθετήσεις τις λέξεις στη σωστή θέση, θα ανακαλύψεις την κάθετη λέξη.

1. Αυτό το αγγείο χρησιμοποιούσαν για να πλύνουν τα χέρια τους στην αρχαιότητα.
2. Ήταν απαραίτητο για τη λειτουργία των λουτρών.
3. Στο αγγείο αυτό φύλαγαν το αρωματικό λάδι.
4. Τη χρησιμοποιούσαν για να καθαρίζουν το σώμα τους από ιδρώτα και σκόνη.
5. Η μπανιέρα στην αρχαιότητα.
6. Με αυτή ζέσταιναν το νερό στα λουτρά.

Να και η Κέρκυρα!

Μπορείς να σημειώσεις στο χάρτη τις θέσεις που υπάρχουν ρωμαϊκά λουτρά;

Αχαράβη, πόλη Κέρκυρας, Μπενίτσες, Μωραϊτικά

*Κάποιος έκρυψε τις λέξεις μέσα σε ένα ψηφιδωτό από γράμματα.
Έλα να τις βρούμε!
Κυκλώνεις κάθε λέξη ή τη χρωματίζεις.*

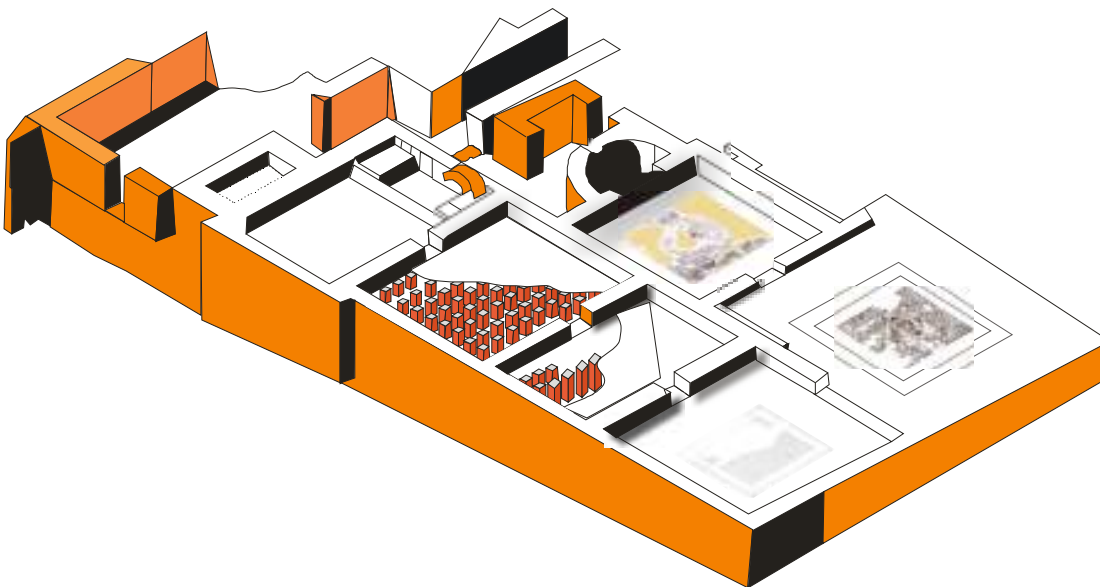
ΑΠΟΔΥΤΗΡΙΑ, ΔΗΜΟΣΙΑ, ΖΕΣΤΟ, ΙΔΙΩΤΙΚΑ, ΚΡΥΟ, ΛΟΥΤΡΑ, ΠΑΛΑΙΟΠΟΛΗ, ΥΠΟΚΑΥΣΤΑ, ΧΛΙΑΡΟ,
ΨΗΦΙΔΩΤΟ, ΩΚΕΑΝΟΣ

Έκρυψε μαζί και μια προτροπή! Τη βρήκες;

*Να και τα λουτρά στην Παλαιόπολη!
Με διαφορετικό χρώμα δηλώνεις πόσο κρύος ή ζεστός είναι ο χώρος.*

■ Κρύο   **■** Χλιαρό   **■** Ζεστό

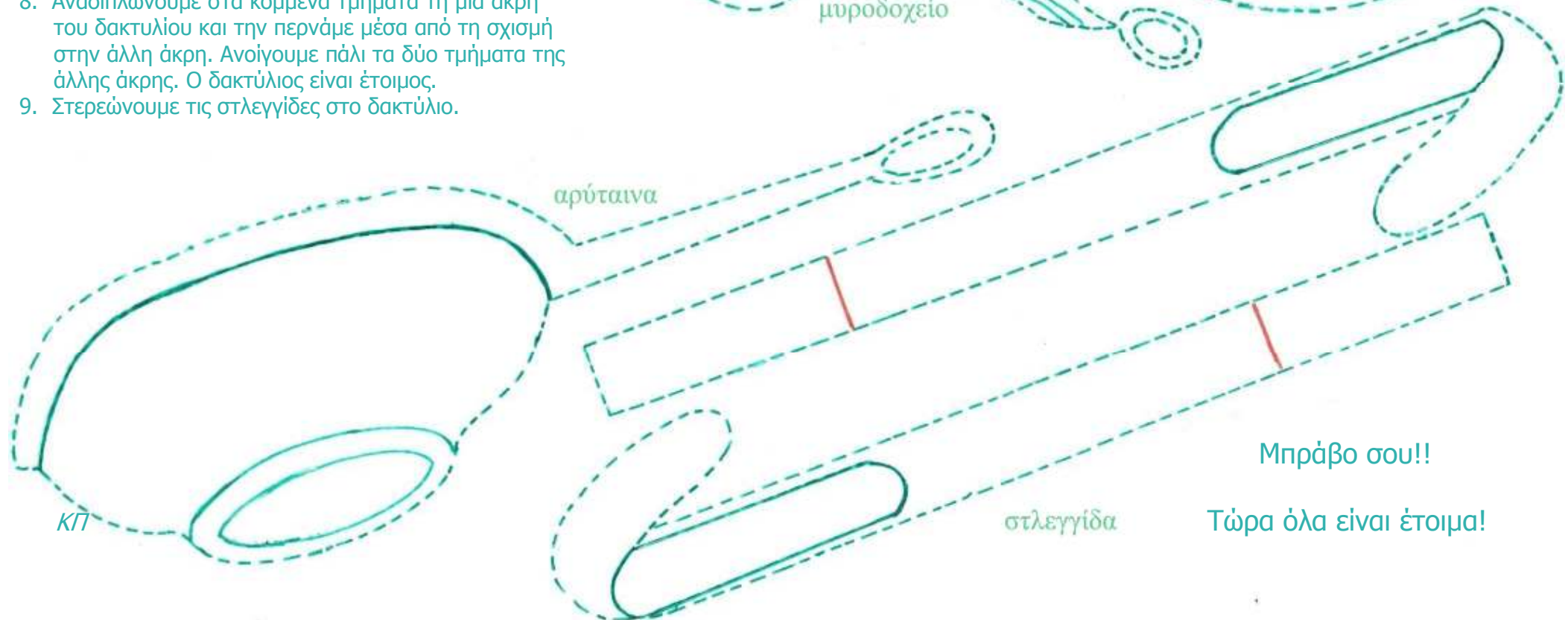
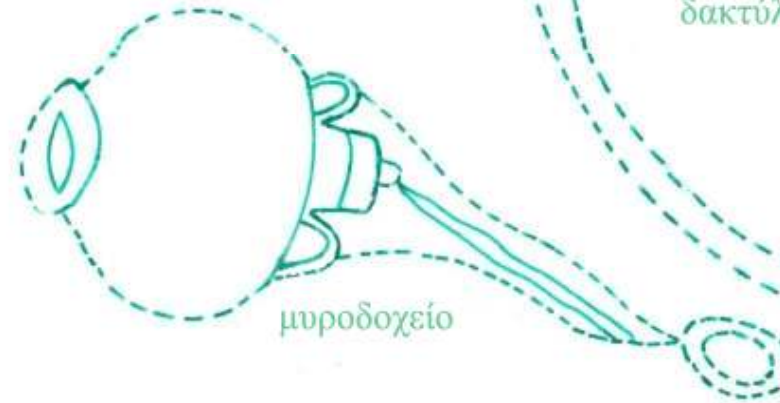

Μπράβο σου! Τα κατάφερες τέλεια!

Τα αναγκαία .....

Ο πατέρας σου ετοιμάζεται να πάει στα λουτρά δίπλα στην Αγορά. Πήρε την πετσέτα του αλλά δε βρίσκει τα άλλα αναγκαία πράγματα. Μπορείς να τον βοηθήσεις.....

1. Κόβουμε τα αντικείμενα ακολουθώντας τις περιμετρικές διακεκομμένες γραμμές.
2. Χρωματίζουμε τα αντικείμενα και από τις δύο πλευρές.
3. Κόβουμε τις εσωτερικές διακεκομμένες γραμμές στη λαβή του μυροδοχείου και της αρύταινας.
4. Κόβουμε τις μικρές διακεκομμένες γραμμές στις άκρες του δακτυλίου. Προσέχουμε να μην αποκόψουμε από το δακτύλιο την αριστερότερη.
5. Αναδιπλώνουμε τις στλεγγίδες στην καφέ γραμμή.
6. Περνάμε το μυροδοχείο και την αρύταινα στο δακτύλιο.
8. Αναδιπλώνουμε στα κομμένα τμήματα τη μία άκρη του δακτυλίου και την περνάμε μέσα από τη σχισμή στην άλλη άκρη. Ανοίγουμε πάλι τα δύο τμήματα της άλλης άκρης. Ο δακτύλιος είναι έτοιμος.
9. Στερεώνουμε τις στλεγγίδες στο δακτύλιο.

Μπράβο σου!!
Τώρα όλα είναι έτοιμα!

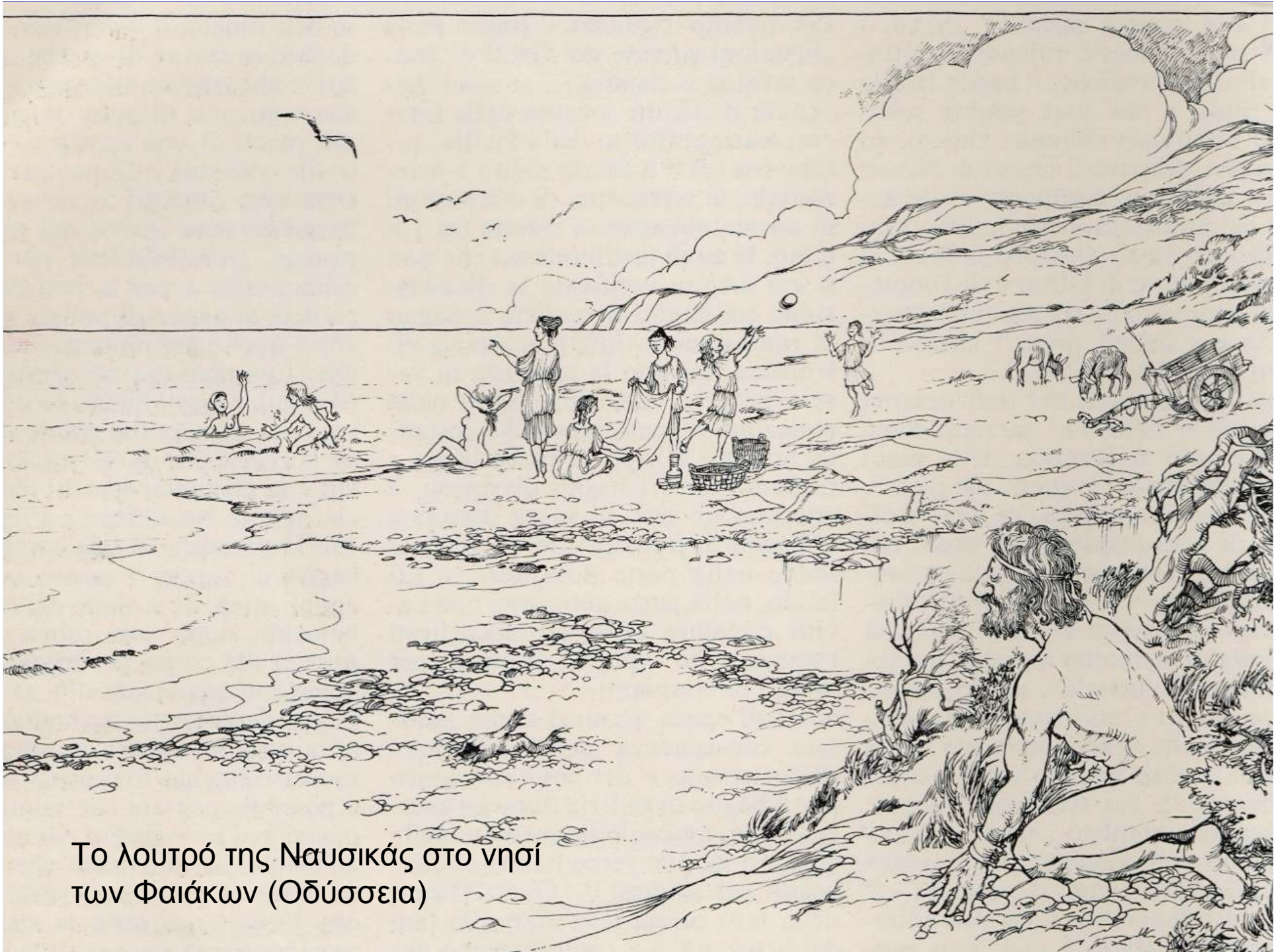
Τα λουτρά

Μουσείο Παλαιόπολης - Mon Repos

7- 10 Οκτωβρίου 2010

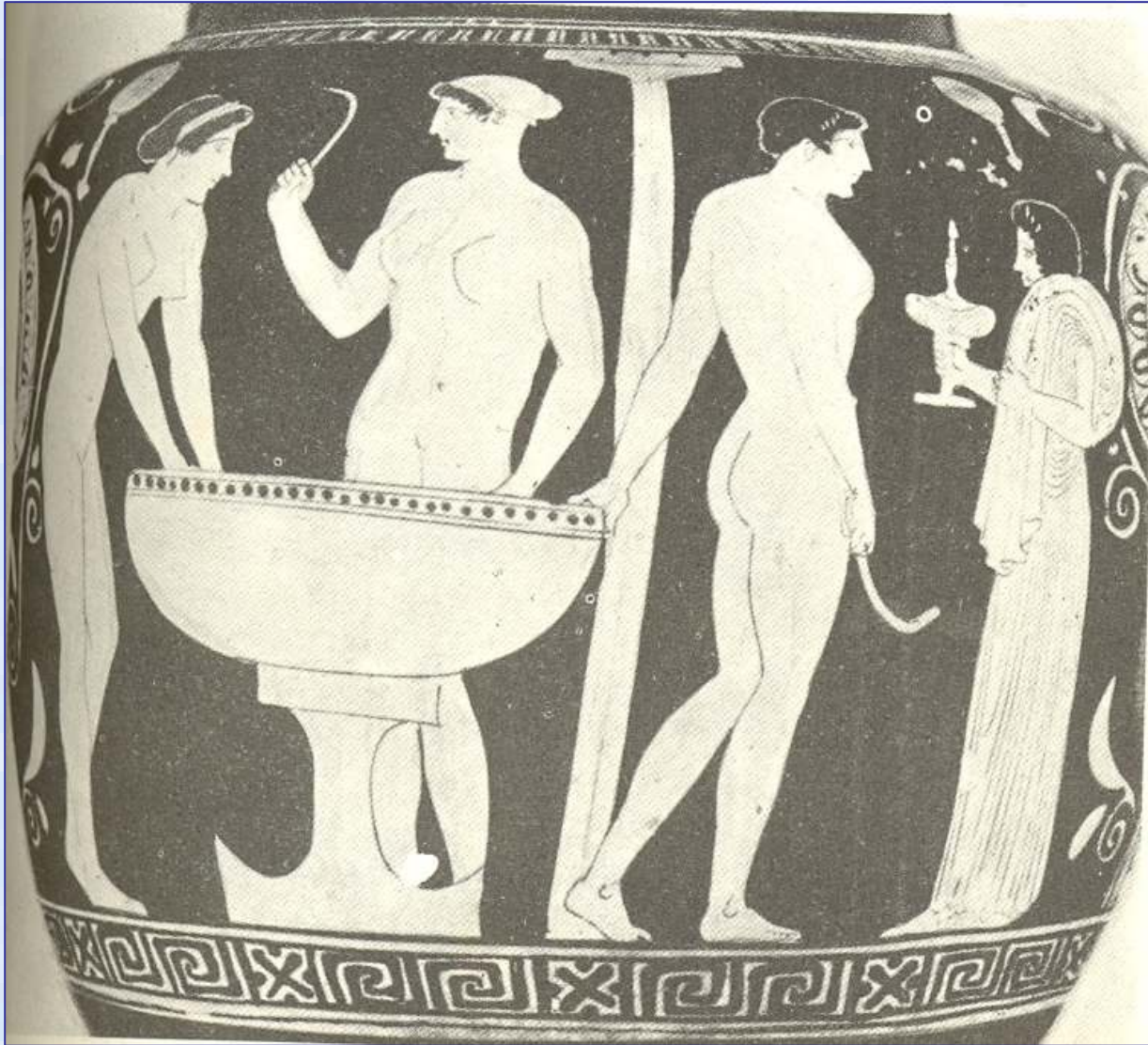
Η' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Κέρκυρας

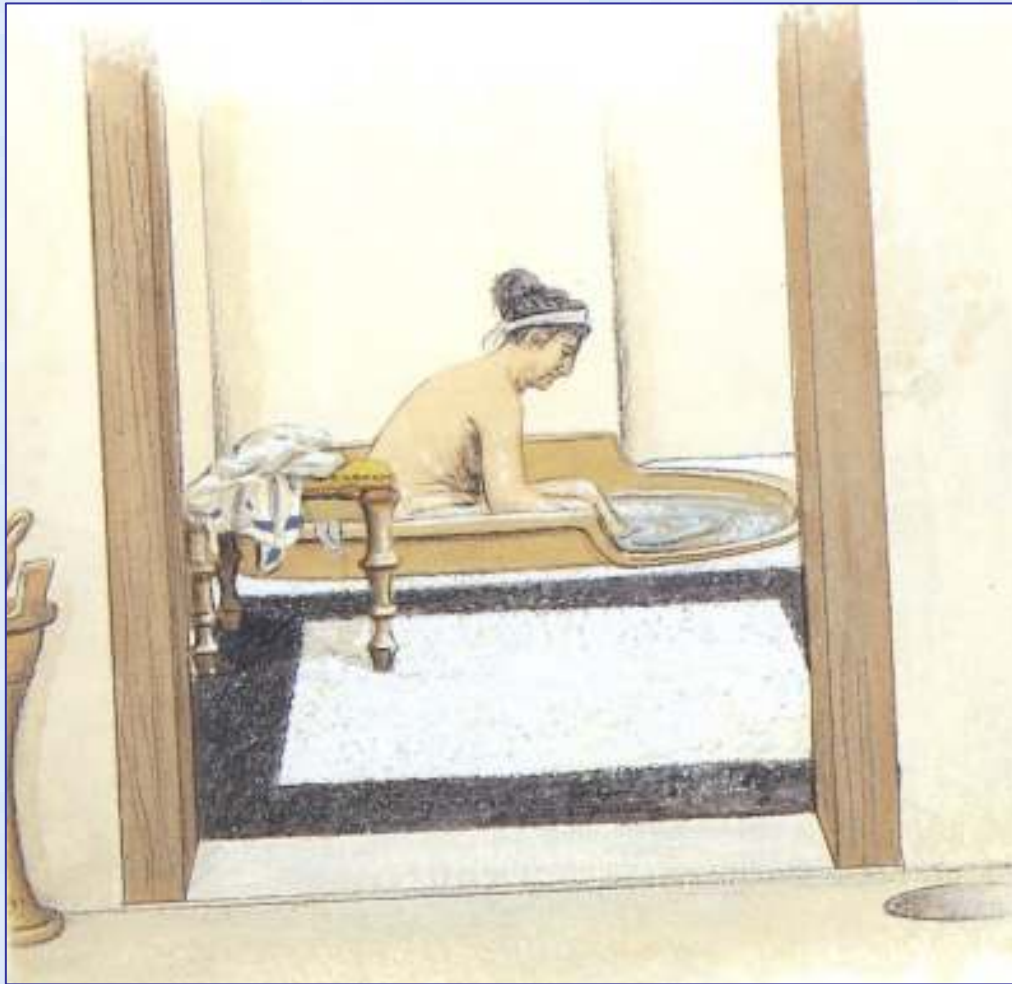
Το λουτρό της Ναυσικάς στο νησί των Φαιάκων (Οδύσσεια)

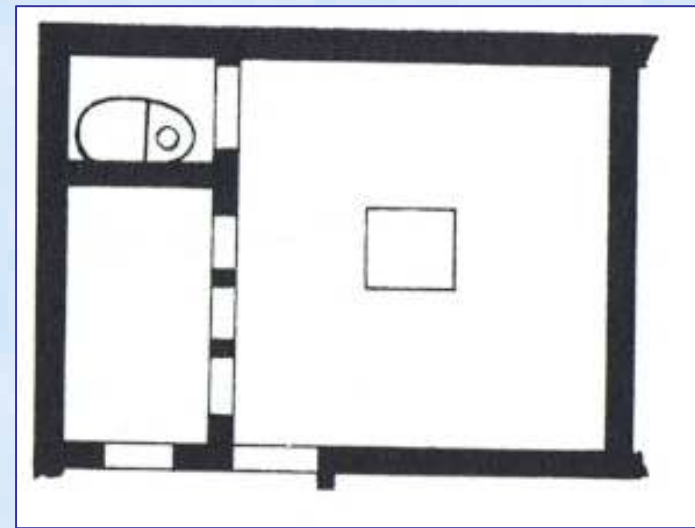
Λουτρό νεαρών σε κρήνη

Λουτρό νεαρών
γυναικών

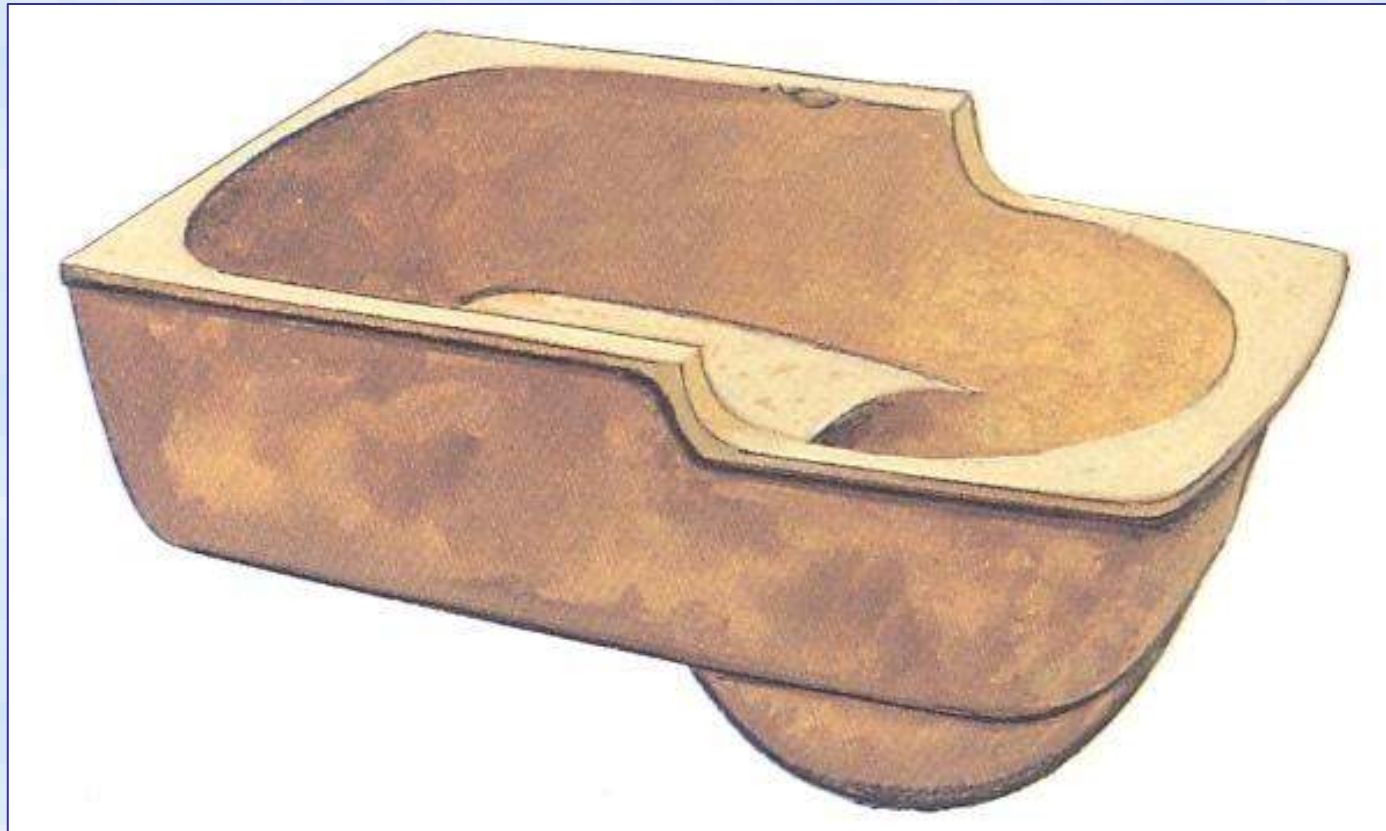

Λουτρό σε γυναικωνίτη

Θέση του λουτρού στο σπίτι

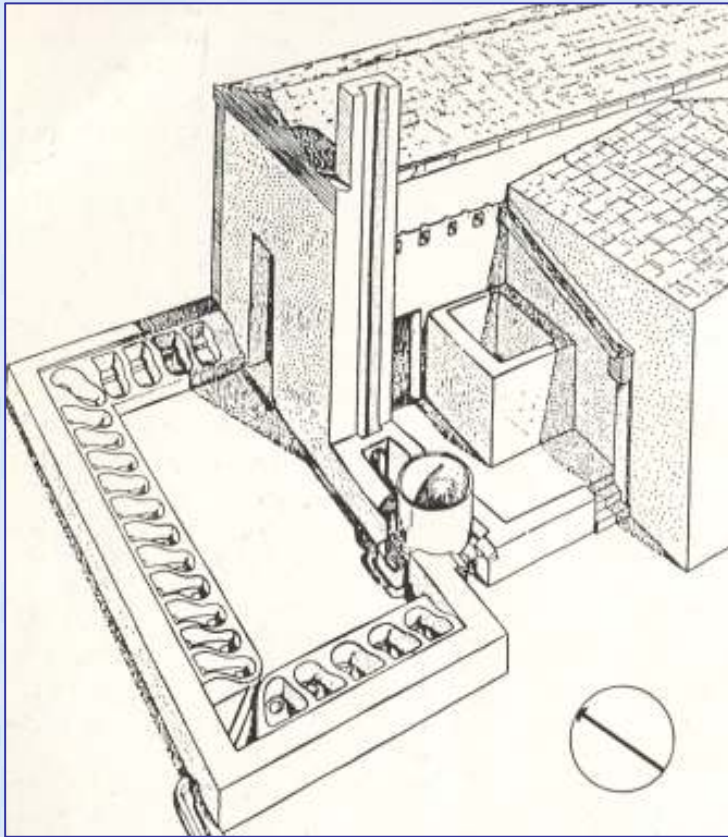

Πήλινος κινητός λουτήρας-μπανιέρα

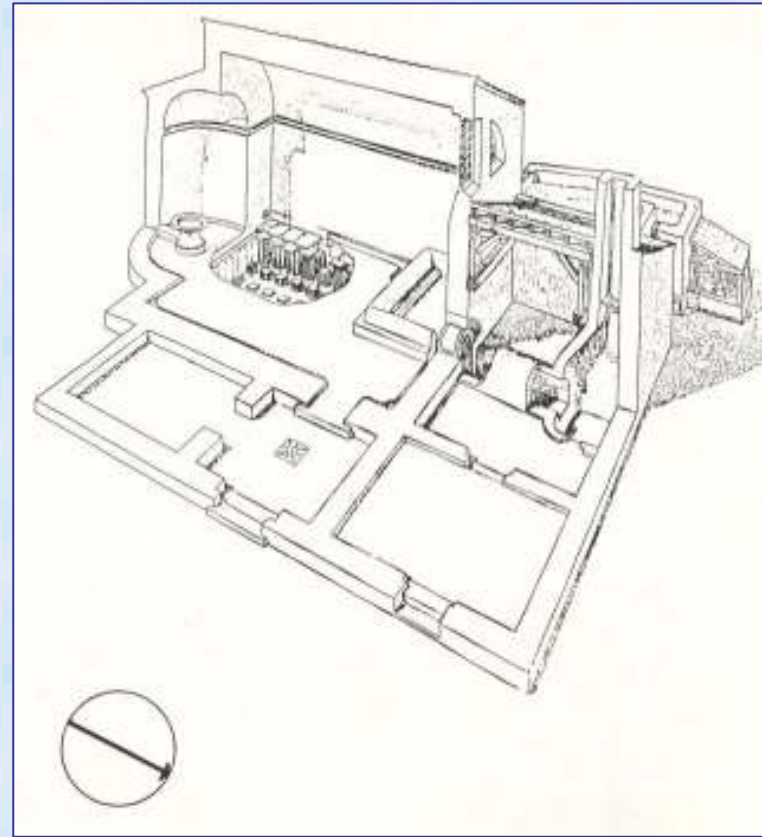

Σκηνή από δημόσια λουτρά

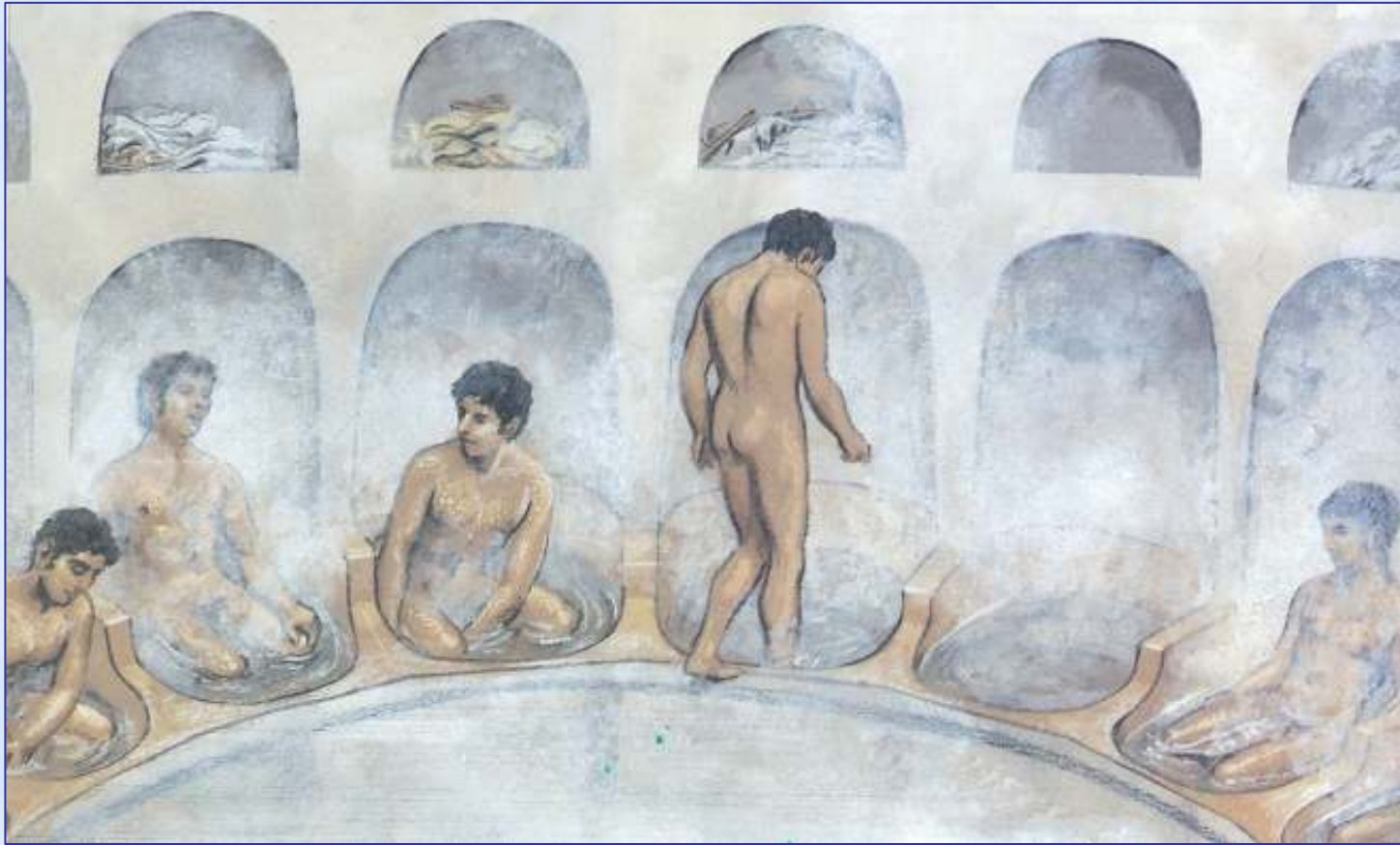

300π.Χ.

Λουτρά Ολυμπίας

100π.Χ.

Αναπαράσταση αθηναϊκού λουτρού

Ρωμαϊκά Λουτρά Παλαιόπολης
Πόλης Κέρκυρας

Βόρεια Κέρκυρα

Ρωμαϊκά Λουτρά Αχαράβης

Μέση Κέρκυρα

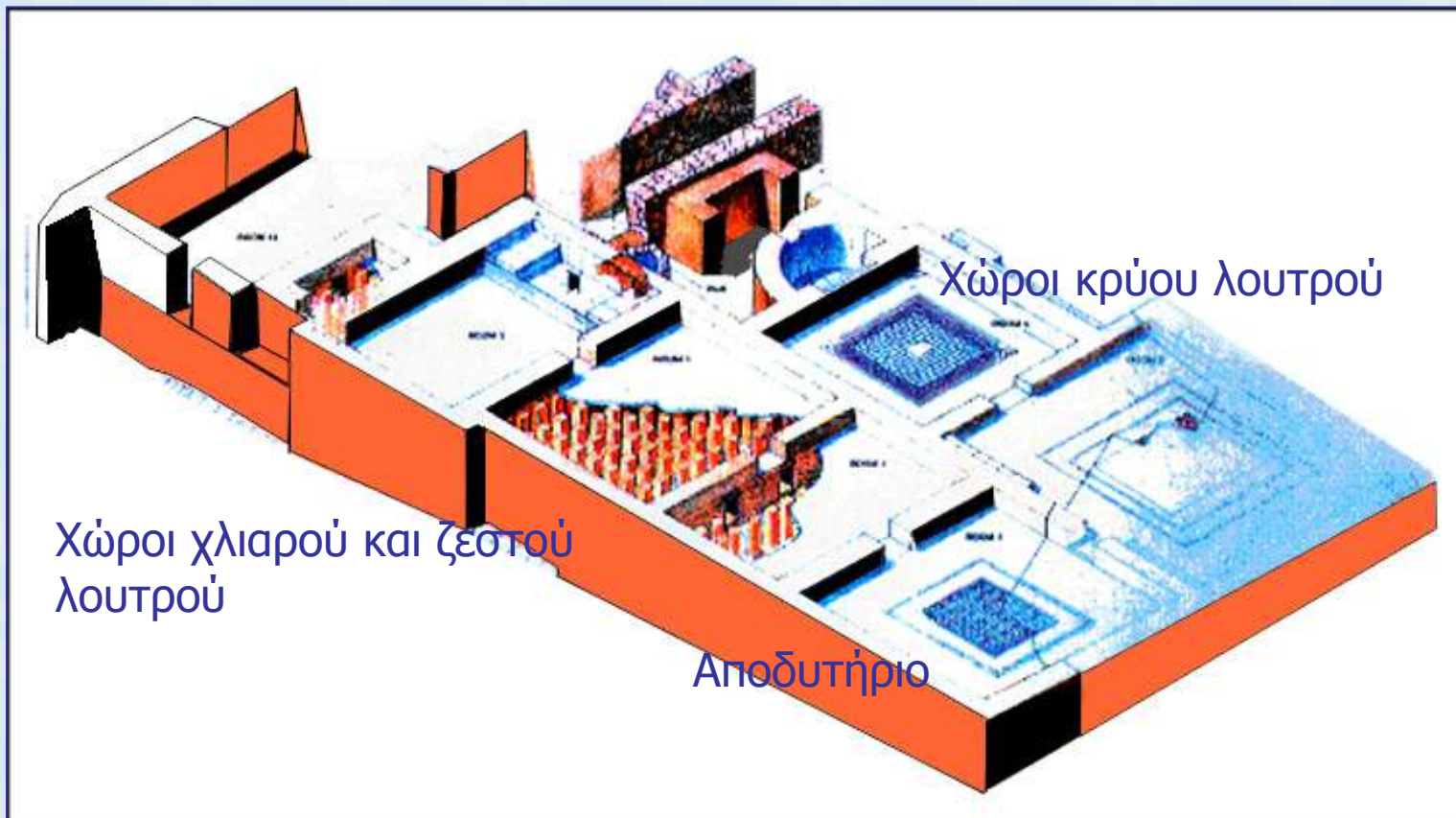
Ρωμαϊκά Λουτρά Μπενιτσών

Νότια Κέρκυρα

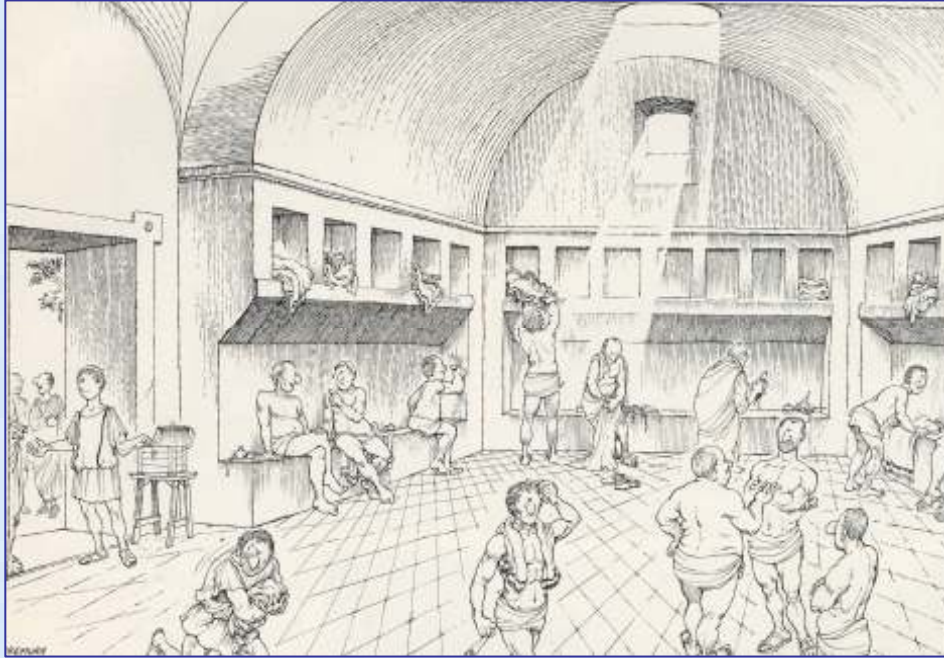

Ρωμαϊκά Λουτρά στα Μωραϊτικά

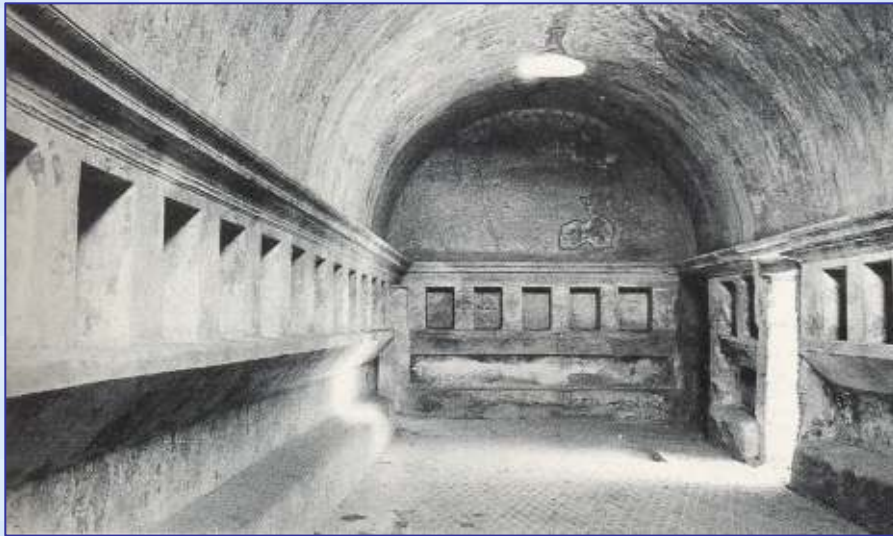

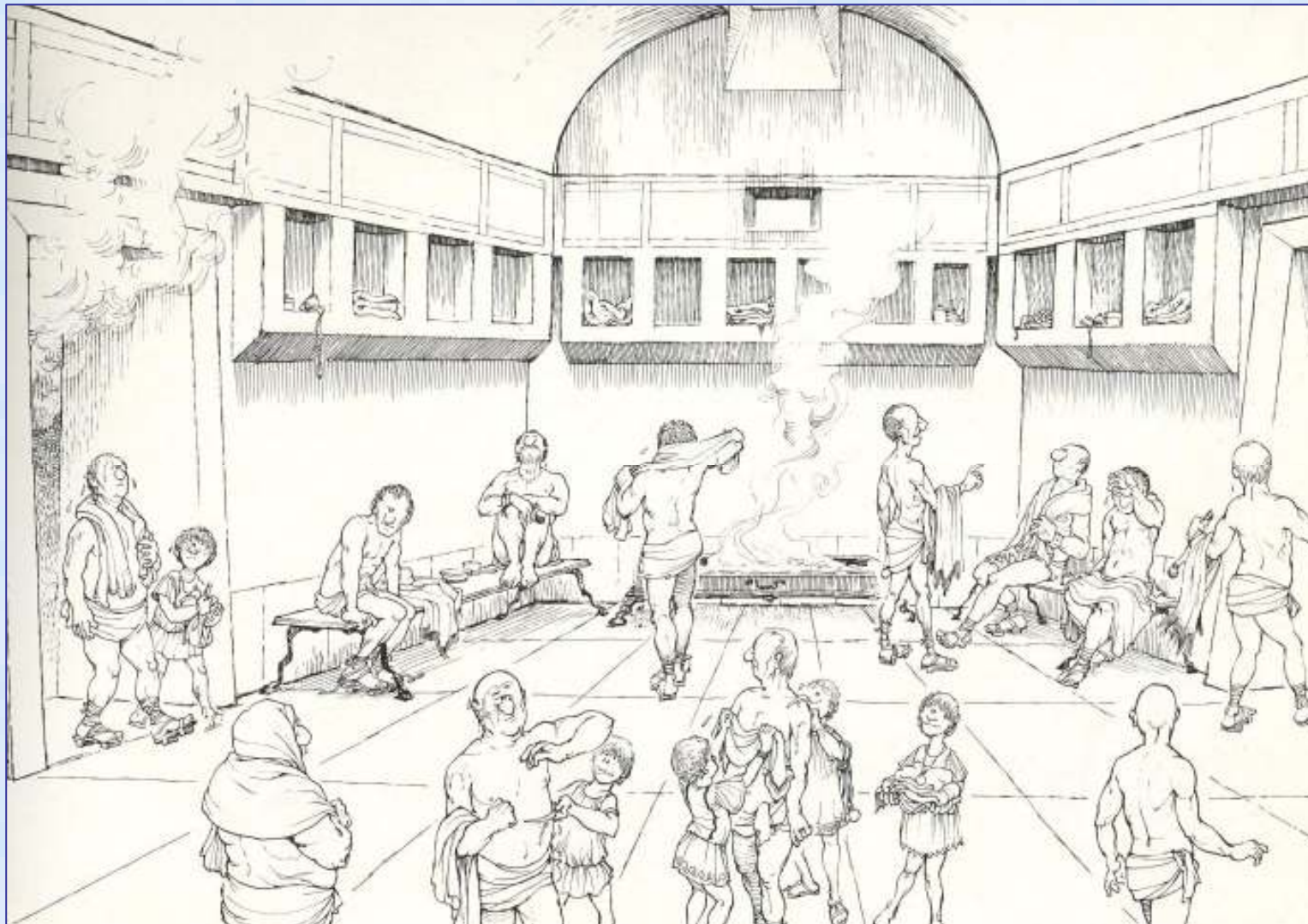
Αναπαράσταση λουτρών Παλαιόπολης – Οι χώροι των λουτρών

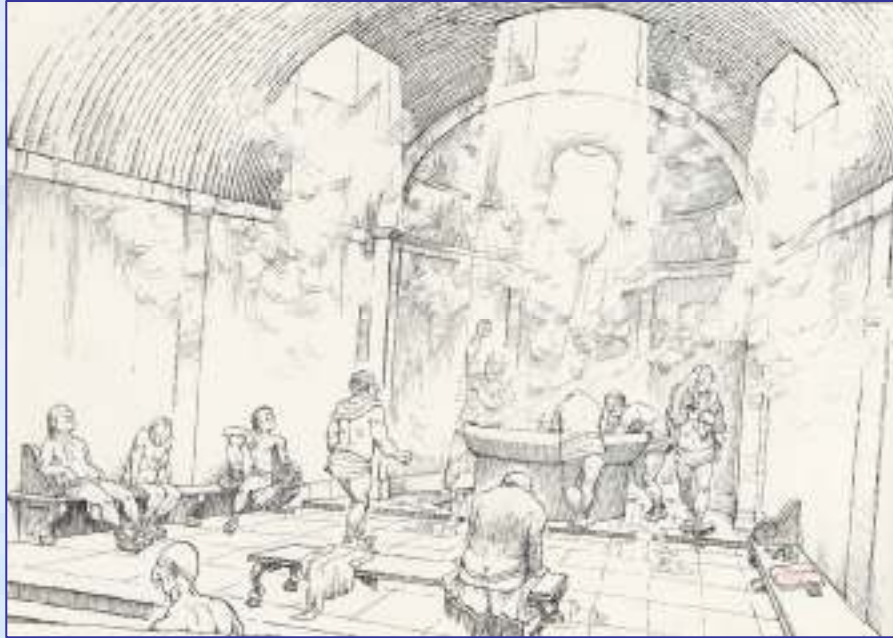

Αποδυτήριο

Χλιαρό λουτρό tepidarium

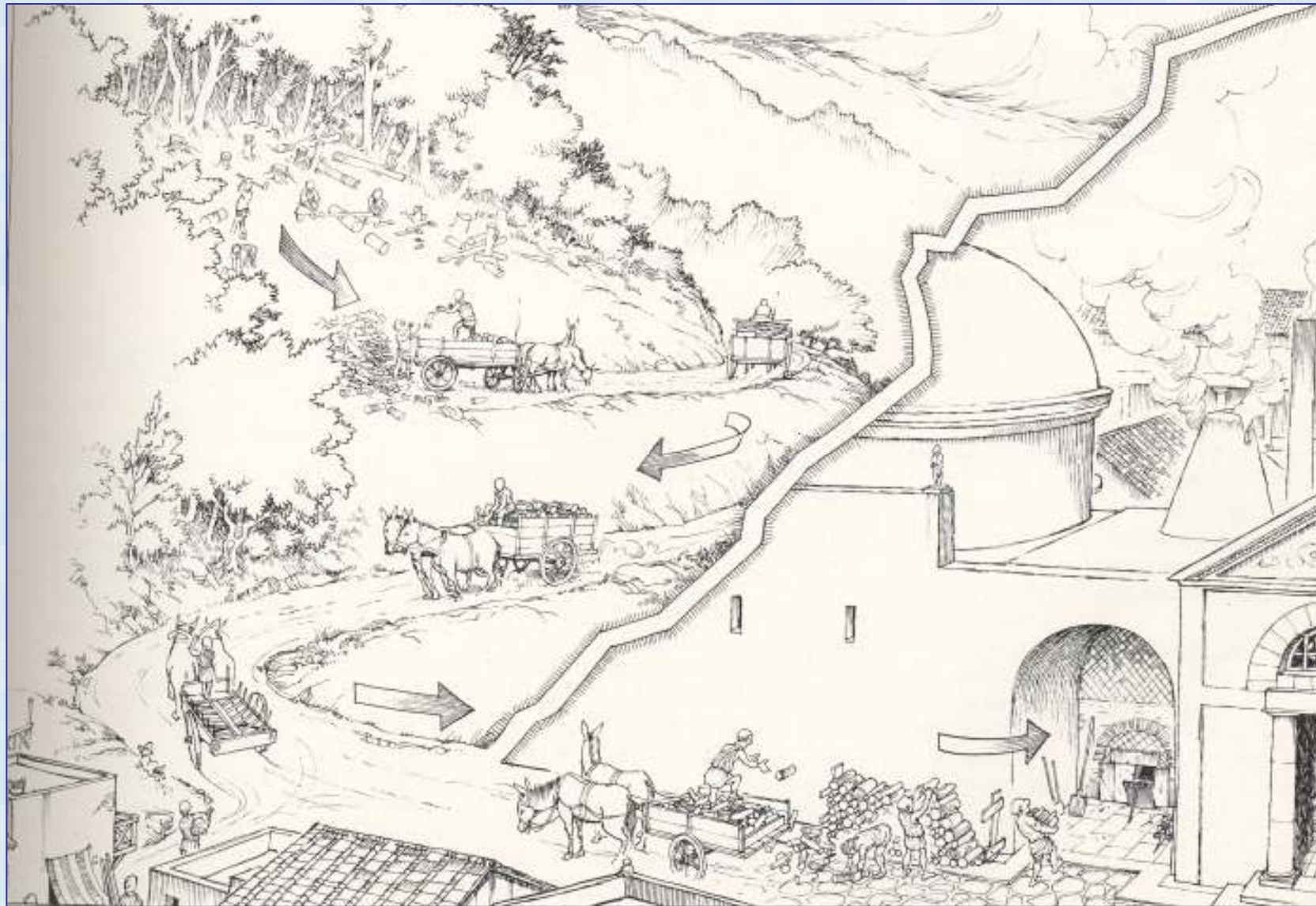
Θερμό Λουτρό
Caldarium

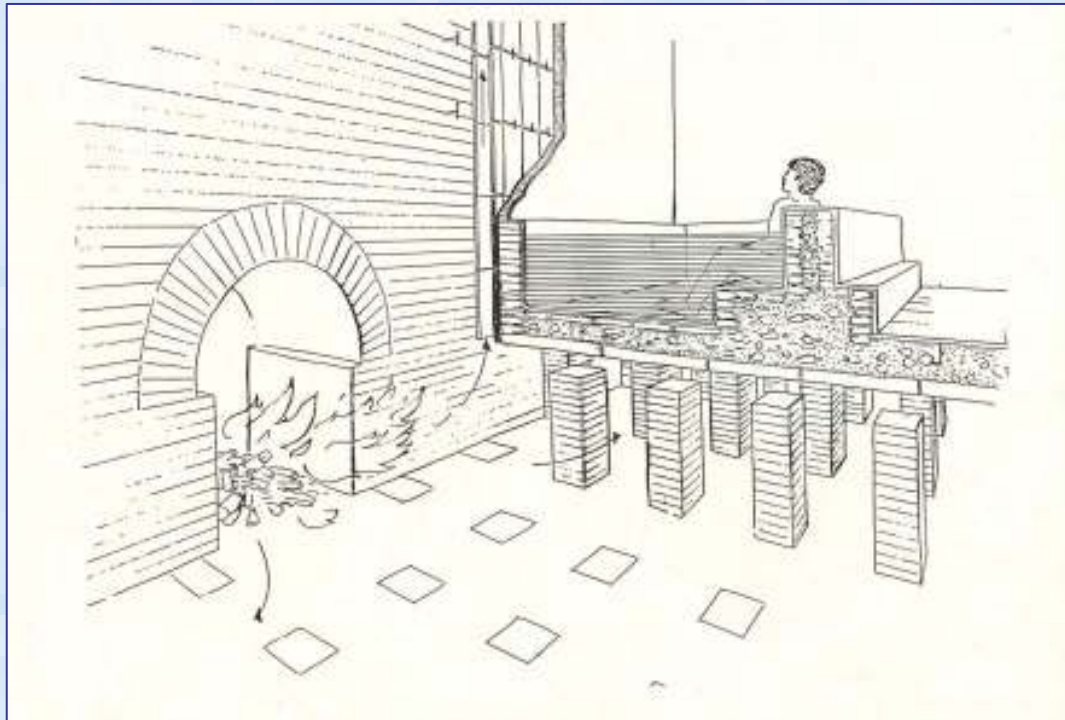
Λουτρά Παλαιόπολης

Κρύο Λουτρό frigidarium

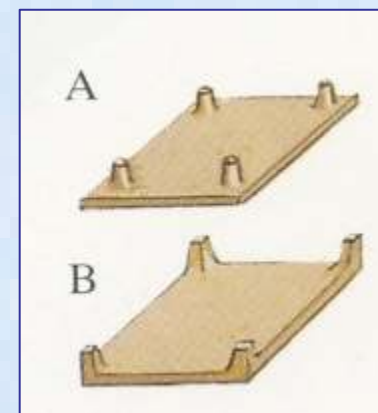

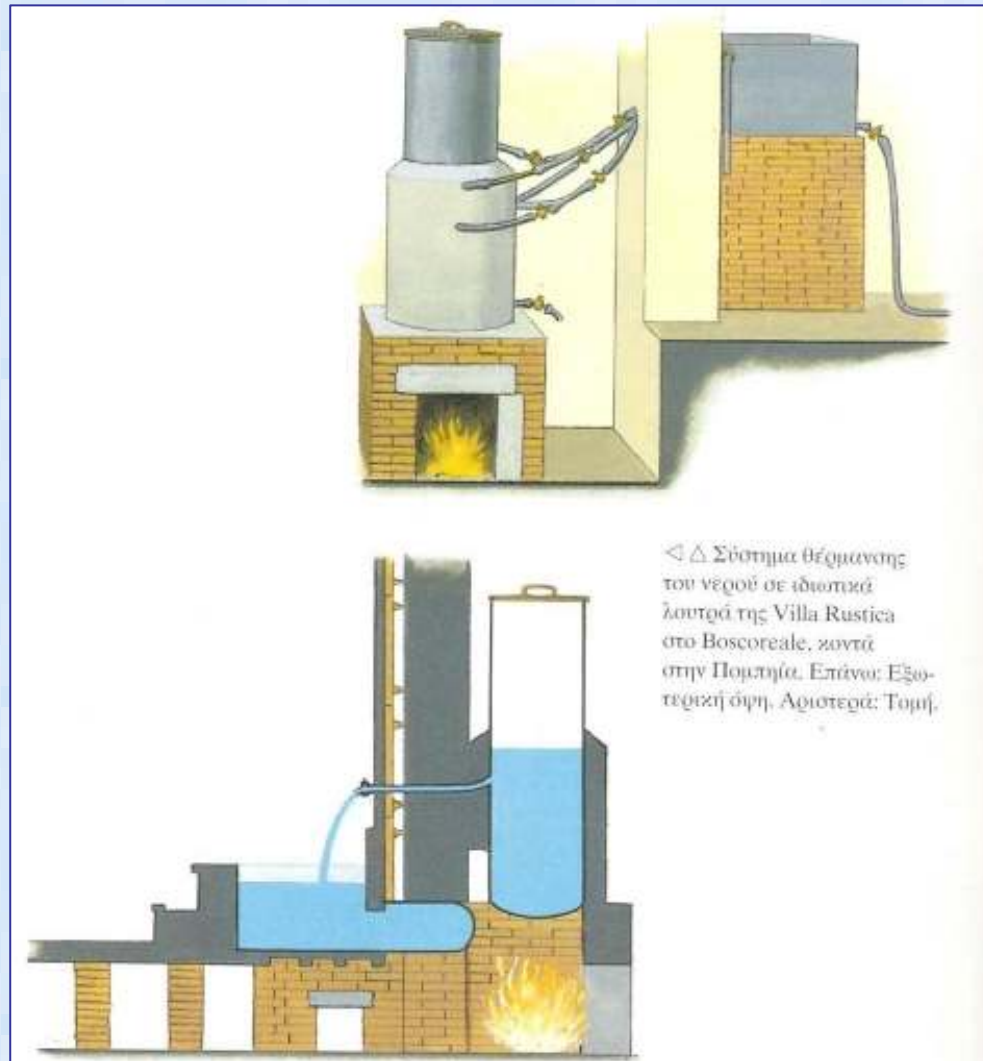

Καύσιμη ύλη- τα ξύλα

Σύστημα θέρμανσης χώρων
υπόκαυστα

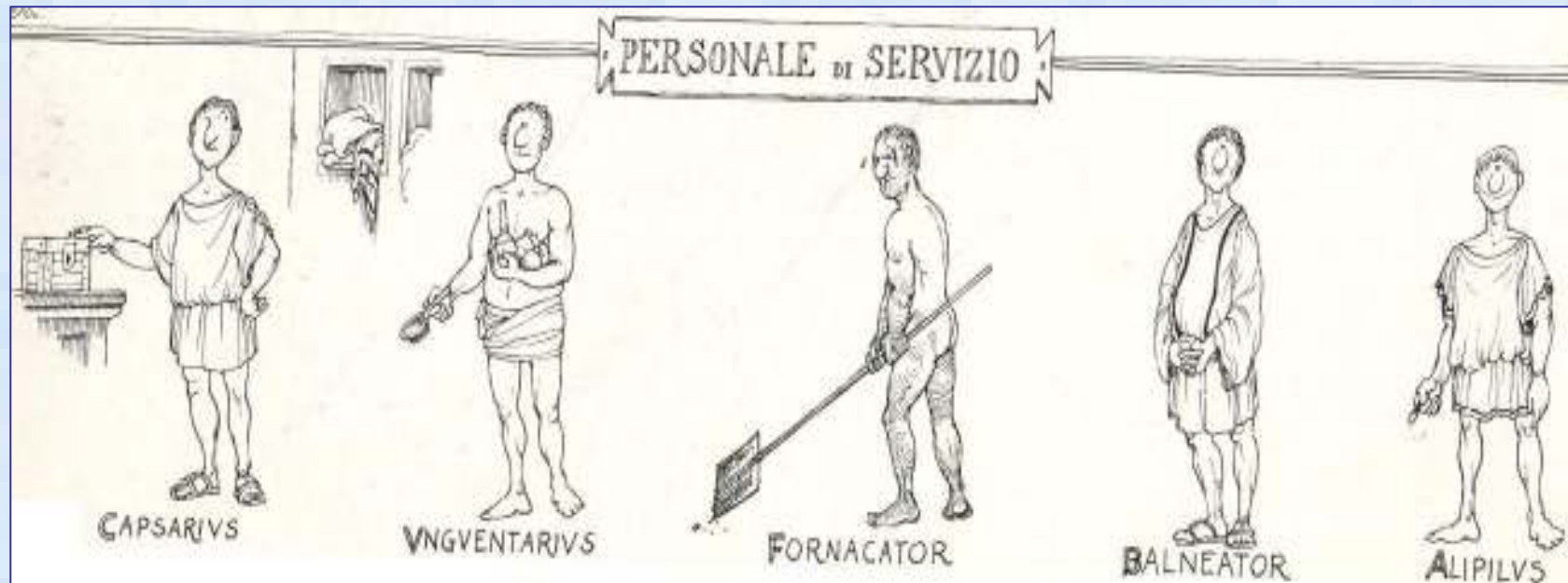

Σύστημα θέρμανσης νερού

Το προσωπικό των λουτρών

Ιματιοφύλακας

μυροποιός

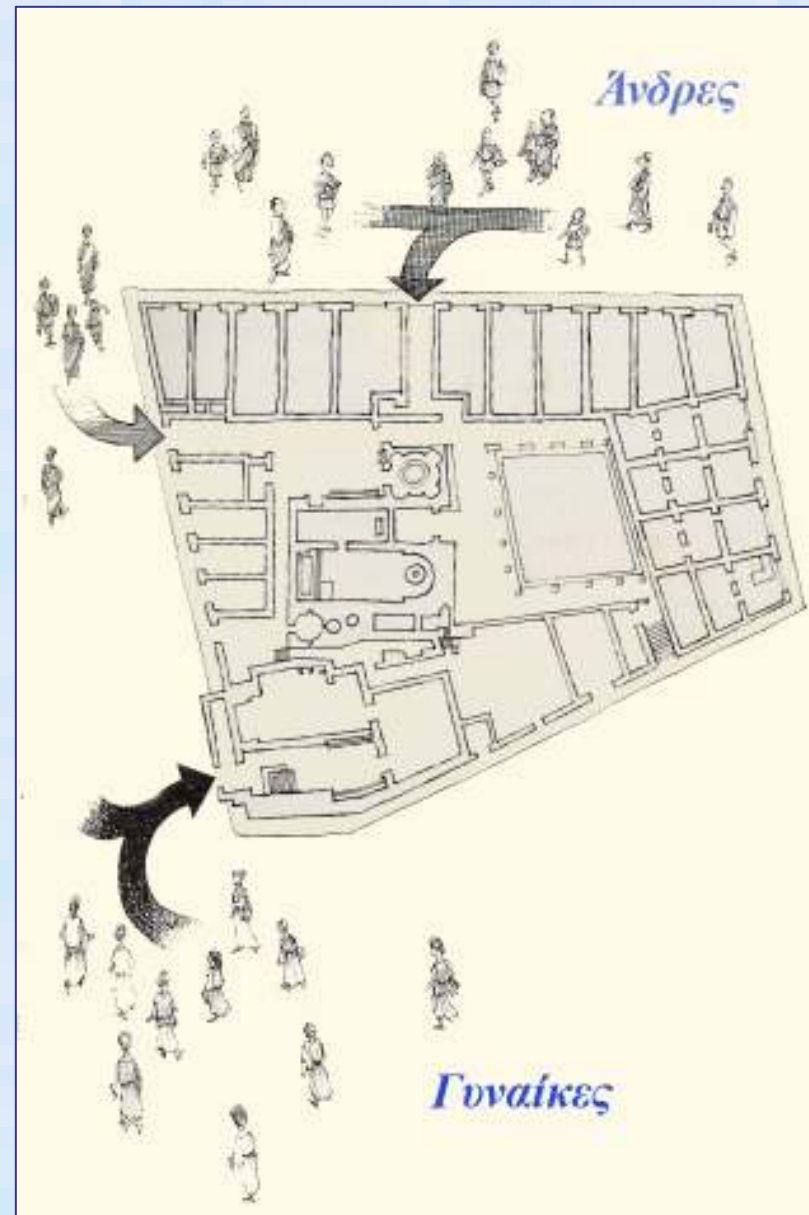
υποκαύστης

βαλανεύς

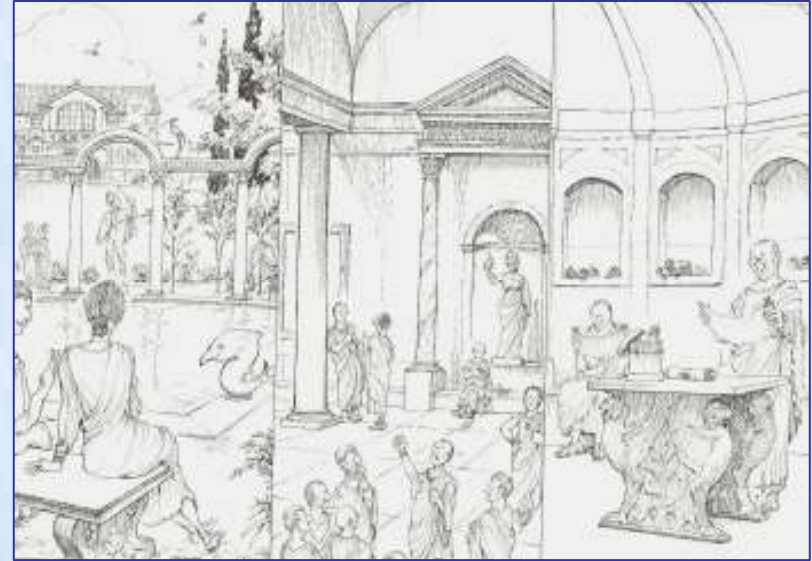
αλείπτης

Αντικείμενα για το λουτρό

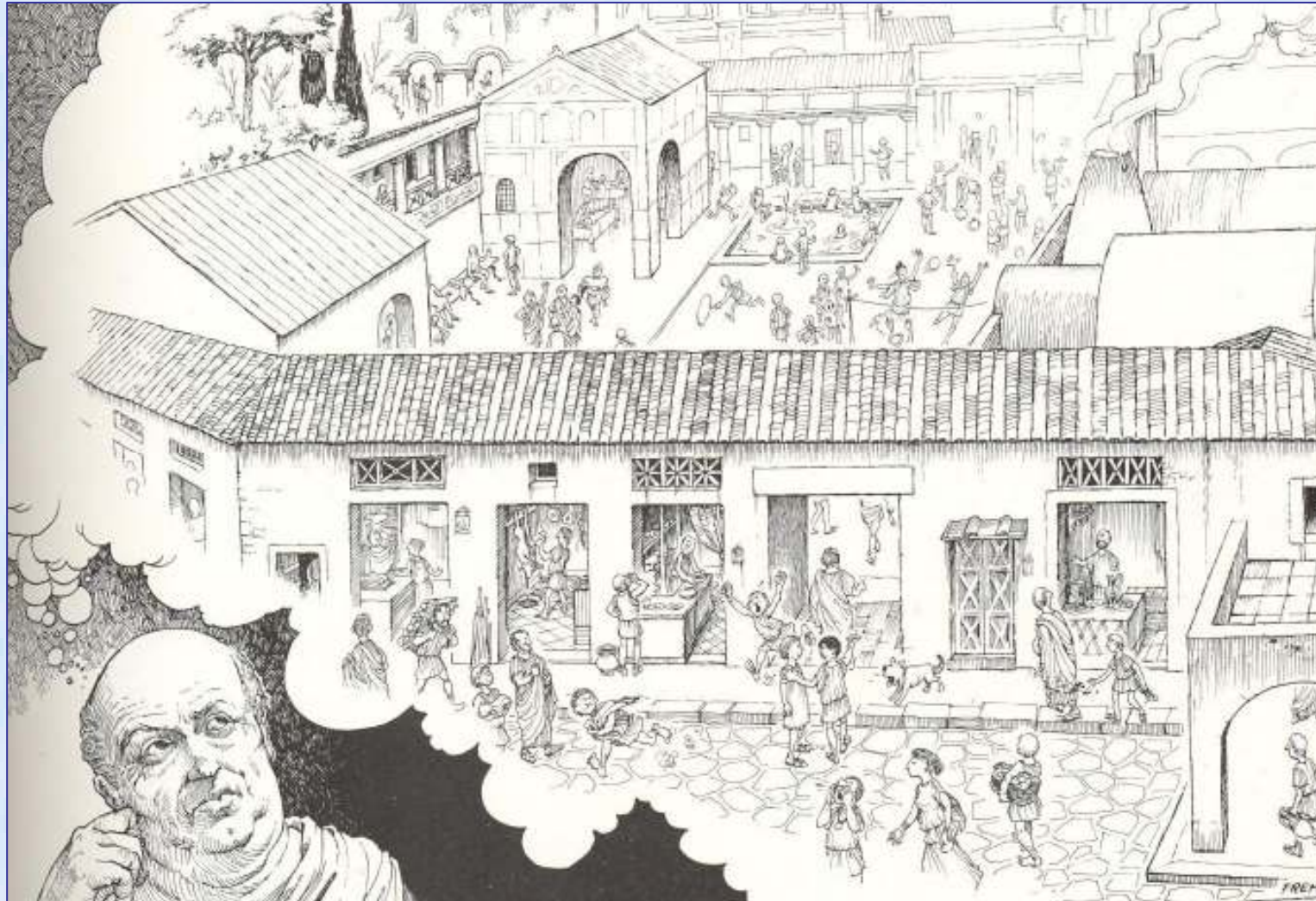

Είσοδος στα λουτρά-επισκέπτες

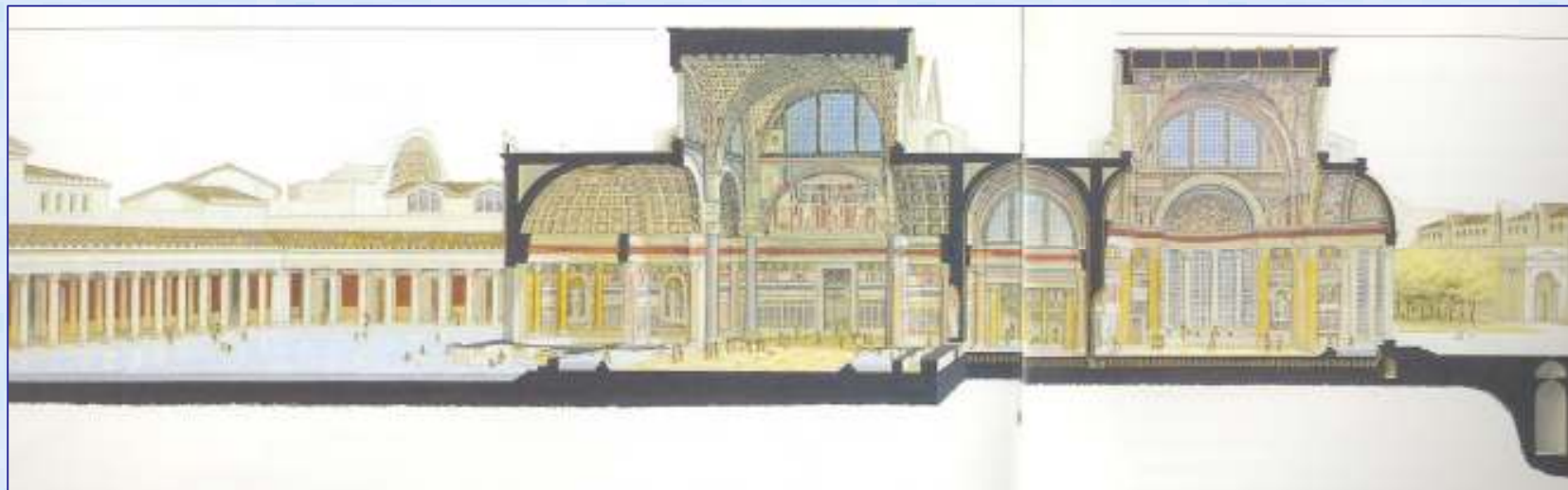

Άλλες δραστηριότητες

Η πολύβουη ζωή στα λουτρά

Αναπαράσταση
των Λουτρών
του Τραϊανού στη Ρώμη

Ναός Santa Maria degli Angeli

Αρχικά χώρος κρύου λουτρού των Λουτρών του Διοκλητιανού

Τα λουτρά

Μουσείο Παλαιόπολης - Mon Repos

7- 10 Οκτωβρίου 2010

Η' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Κέρκυρας

3) Θεότητες & Πνεύματα υδάτων της Κέρκυρας, θεματική περιήγηση για ενήλικες

Αρχαιολογικός χώρος: Μουσείο Παλαιόπολης

Αίθουσα: «Αγορά», προθήκη με θησαυρό νομισμάτων.

Αίθουσα: «Αγορά», θησαυρός νομισμάτων.

Αίθουσα: «Ιερά», προθήκη ειδωλίων με χορούς Νυμφών.

Αίθουσα: «Ιερά», ειδώλια της προθήκης: «Χοροί Νυμφών».

Ενημερωτικό φυλλάδιο

Ακολουθεί το δισέλιδο φυλλάδιο σε μορφή αρχείου pdf.

Η εκστρατεία των Υπουργείων Πολιτισμού και Τουρισμού Ελλάδας και Πολιτισμού ξεκίνησε το 2008 με στόχο να αναδείξουν οι όμοιοι του φυσικοί με το πολιτιστικό περιβάλλον αλλά και ανώτερη αξία του και προστασίας τόσο της φύσης όσο και των μνημείων του πολιτισμού. Η διάρκεια 2010-2011 είναι συμπληρωτική στο νερό με τίτλο «Φωνές νερού μυριάδες», με στόχο να αναδείξουν η σημασία και οι πολιτιστικές διαστάσεις της αξίας του νερού στη ζωή.

The Greek Ministry Of Culture and Tourism initiated in 2008 the campaign "Environment and Culture" aiming at showing the bonds between the natural and cultural environment but also the need to respect and protect both nature and cultural monuments. Years 2010-2011 are dedicated to water under the title "Myriad water voices", aiming to show the importance of and its value in many aspects of life.

Ναός στο Καρδάκι Mon Repos
Kardaki Temple at Mon Repos

Επιμέλεια Φυλάδιου,
Κεϊμενα - Συζήτηση

Μαρία Νέκου, αρχαιολόγος
Έλενα Καβασιά, αρχιτέκτονα

Η Εφορεία Προϊστορικών
& Κλασικών
Αρχαιοτήτων Κέρκυρας
Αιμένη Βράτσα 1
49100 Κέρκυρα
Τηλ. 26610 38124

8th Ephorate of Prehistoric
& Classical Antiquities of Corfu
Armeni Vraita 1
49100 Corfu
Tel. (+30)26610 38124

Η Εφορεία Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων
Νομού Κέρκυρας

περιβάλλον
& πολιτισμός
φωνές νερού
μυριάδες

**Θεότητες και Πνεύματα Υδάτων
στην Αρχαία Κέρκυρα**

**Deities and Water Spirits
in Ancient Kerkyra**

Μουσείο Παλαιόπολης Mon Repos 6-9 Οκτωβρίου 2011
Palaeopolis - Mon Repos Museum 6-9 October 2011

Καινή τότε υφίσταται η αξία του νερού στη δημιουργία της ζωής και στην εξέλιξη του πολιτισμού αλλά και η ανύψωσή προορισμού του.

Οι αρχαίοι Έλληνες, αναγνωρίζοντας τη μεγάλη σημασία του, επινοούν μέθοδο από θεότητες και έλασσον πέτρινα λάκκους μίθους που εμπεριέχουν τη δόνηση του νερού, τις ενεργητικές του δυνάμεις αλλά και την ανύψωσή προορισμού του.

Μαθητές απορροούν οι αρχαίοι συγγραφείς αλλά και τα αρχαιολογικά ευρήματα σε ολόκληρο τον ελληνικό χώρο: ιερά, ναοί, αγάλματα, αεικρηφόρα, νομίσματα κ.α. Η Κέρκυρα δεν αποτελεί εξαίρεση: Ο Ομήρος στην Οδύσσεια (ζ΄ 266-267)

περιγράφοντας την πόλη των Φαιακών, αναφέρει το ιερό του *Ποσειδώνος* στην Αγορά της πόλης του Ακταίου. Ο Κύριος των υδάτων δεν μπορούσε να μη λατρεύεται στο νησί της Κέρκυρας. Το άσπρη του αποδεικνύουν επιγραφές αλλά και η εγκατάσταση του σε γλάστρα νομισματοπείρας της πόλης της Κέρκυρας. Η λατρεία του *Ποσειδώνος* βέβαια μπορεί θεωρηγισά να συνδέει με τη θάλασσα. Ο ναός στο Καρόδα μέσα στο κτήριο Μον Ρεπος – χώρο των Ιερών της αγιάς πόλης της Κέρκυρας- έχει κατά κύρια λόγο συνδέσει με τον *Ποσειδώνο*. Με τον ίδιο ναό έχει συνδεθεί και ο *Ασκληπιός*. Η λατρεία του θεραπευτή θεού στην Κέρκυρα μαρτυρείται από αναθηματικό ανάγλυφο *ανά* και εγκαταστάσει με τη μορφή του. Η χρήση του νερού στα Ασκληπιεία κατά την αρχαιότητα και η σινοδότη τους με πηγές με θεραπευτικές

Head of Poseidon
obverse of Roman coin 3rd-1st B.C.
Homonoides, epigraphic form,
Zakynthos, 1st/2nd c. A.D.

Asklepios 4th B.C.

Ασκληπιός 4ος π.Χ.

Η αγίαση πηγή και το αγάλμα στο Καρόδα έχουν συνδέσει με τη λατρεία των Νυμφών, προστάτιδων και των πηγών, των κρητών, των ποταμών. Ο Αρσάδωνος, ο Πόσιος στο έργο του Αργοναυτικά (Α, 1217-1219) περιποιεία ότι κώθε χρόνο στην Κέρκυρα γίνονται θυσίες στο βουνό των Νυμφών και των Μορμών σε ανάμνηση των γέμων του Ιάσονα και της Μηδίας. Στο ίδιο έργο μνημονεύει τη *Νύμφη Κερκυραία*, κόρη του ποταμού Ακουαί, την οποία εμπορεύθηκε ο *Ποσειδώνος* και έφερε στο νησί (Α, 566-569), στο οποίο έδωσε το όνομά της ενώ αραιωνότανε της βλάστησε σε γλάστρα νομισματοπείρας της Κέρκυρας. Ο ίδιος ποιητής μας πληροφορεί (Α, 541-543) και για την Κερκυραία *Ναϊάδα Μελίτη*, με την οποία ενώθηκε ο Ηρόκλής. Ο ποταμός της, ο ποταμός Αργαίος, είναι ο μοναδικός ποταμός της αγιάς Κέρκυρας, γνωστός με το όνομά του. Έτσι, η αραιωνόση του Ιάσονα σε υφηλοδοτό δάσος στα Ροπαϊκά Λουτρά της Πλαταιονόλης μπορεί να ερμηνεύσει με βάση την αρχική έννοιά του ως *μεγάλο ποταμό που περιβλάει ολόκληρη τη Γη*. Θεοθήτες και πνεύματα του νερού είναι μόνο φυσικό να λατρεύονταν στο έσκατοστό από την αρχαιότητα για την υποφορά του νησι, του οποίου η θάλασσα βιάστηκε συνδέσει άμεσα με το ζωγόνο νερό.

The value of water in the creation of life and the evolution of the civilization as well as the necessity for protecting it is common ground.

Ancient Greeks, grasping its great importance, created a number of deities and made up many myths to interpret the power of water, its beneficial qualities but also the need for its protection.

Testimonies give ancient authors as well as the archaeological finds all over Greece: sanctuaries, temples, statues, offerings, coins, etc. Corfu island bears no exception. Homer in *Odyssey* (ζ΄ 266-267), depicting the city of Phaiakes, mentions the sanctuary of *Poseidon* within the Market of Alkinoos's city. The water Lord couldn't but be worshipped on Corfu island. This is proved by inscriptions and bronze coins issued by the ancient Corfu city. Of course, *Poseidon's* cult must be plainly associated with the sea. Kardaki temple in Mon Repos estate –area of sanctuaries of the ancient city- has been mainly connected with *Poseidon*.

Nymphs, marine naiads
Argonautes Zepheros
Achaean period

Aesclapianic Fouano's orthiopsis

Asklepios Roman coins

Kerkyra, epigraphic form,
Zakynthos, 1st/2nd c. A.D.
Head of Kerkyra
obverse of bronze coin 3rd B.C.

Asklepios has also been associated with the same temple. The cult of the beeder god is testified by a votive relief and small statues. The use of water at *Asklepios's* sanctuaries during antiquity and their attachment to springs with therapeutic qualities, show the importance of water to health. The ancient spring and the cave at Kardaki have been associated with the worship of *Nymphs*, protectors also of springs, fountains, rivers.

Apollonios of Rhodes in *Argonautica* (Α, 1217-1219) writes that every year at Corfu took place sacrifices at the altar dedicated to the *Nymphs* and *Moires*, in memory of Jason's and Medias's wedding. In the same poem he mentions nymph

Kerkyra, daughter of river Asopos. *Poseidon* fell for her and brought her to the island (Α, 566-569), that was named after her. *Nymph kerkyra* is also depicted on bronze coins issued by the ancient city of Corfu. The same poet informs us (Α, 541-543) of the Corfian *Naiad Melite*, one of Hercules's spouses. Her father, river Argaios, is the only river in ancient Corfu. Known by its name.

Finally, Ocean presented on the mosaic at PalitopolitRoman Baths, may be interpreted in connection with its first meaning as the great river surrounding the whole earth. It is only natural for deities and water spirits to be worshipped on the well known for its beauty, already from antiquity, island, which abundant vegetation is directly connected to the life giving water.

Nymphs, Naiades
Argonautes Zepheros
Dancing Nymphs
Achaean period

4) Θεότητες & Πνεύματα υδάτων της Κέρκυρας, θεματική περιήγηση για μαθητές

Φύλλα εργασιών

Στις επόμενες σελίδες ακολουθούν 12 φύλλα εργασιών.

Παρουσίαση

Ακολουθούν 23 σελίδες σε μορφή αρχείου pdf, της παρουσίασης ppt.

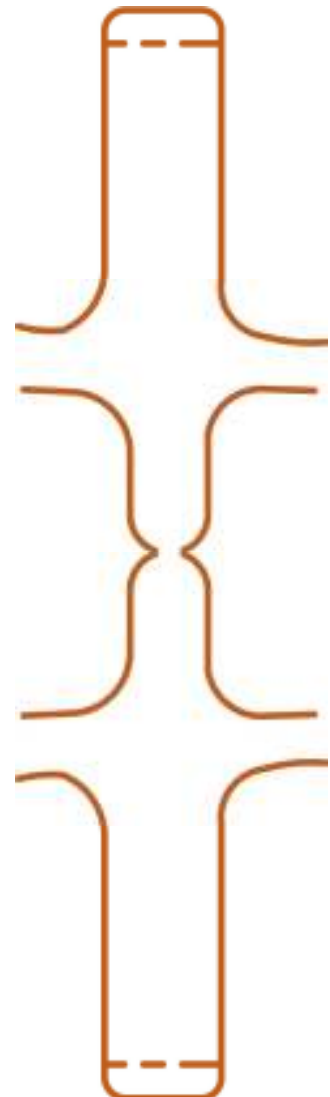
Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα:
Θεότητες και Πνεύματα Υδάτων στην Κέρκυρα

Ελάτε να.....χορέψουμε!

Ελάτε να.....τους χορέψουμε!

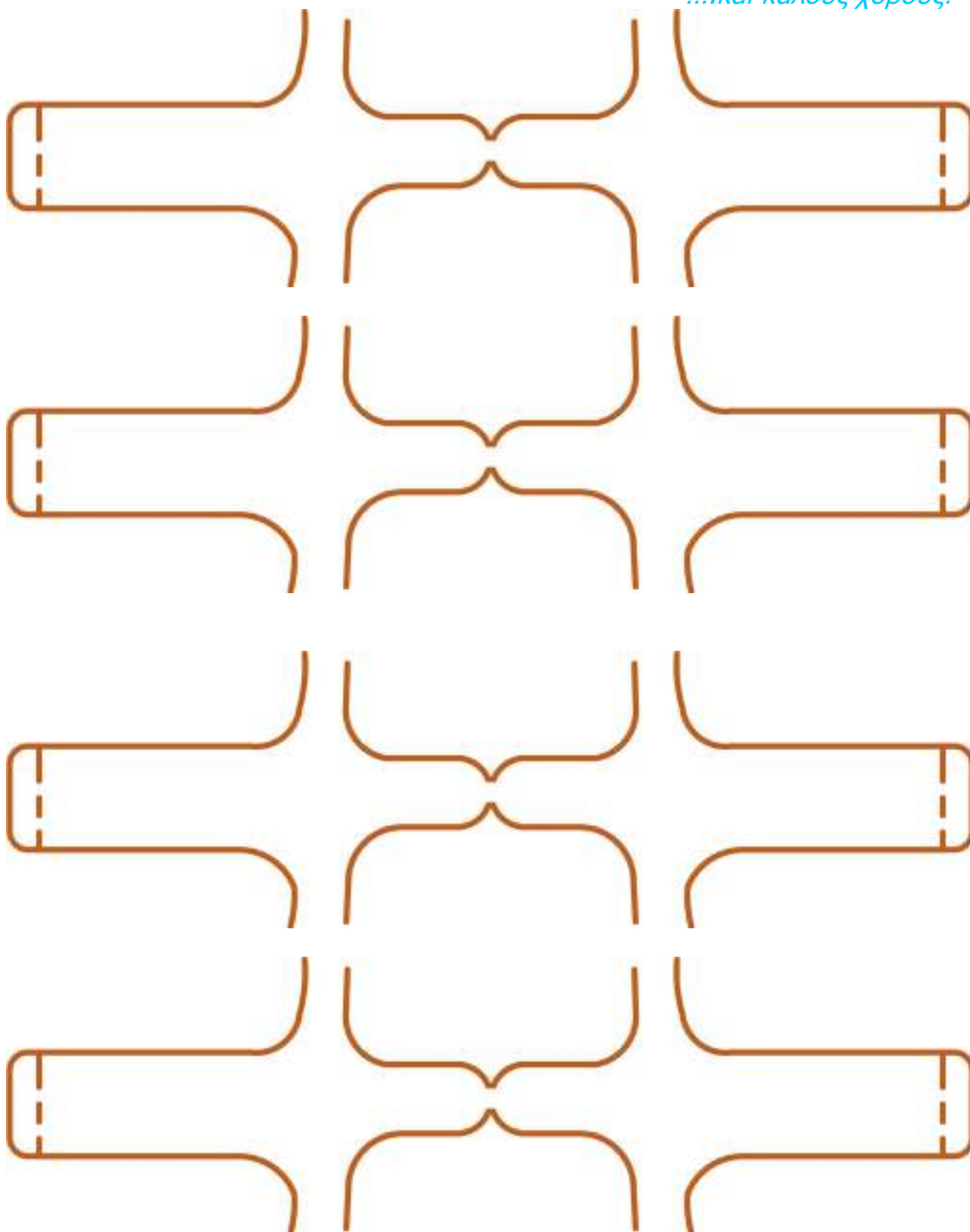

Οδηγίες για.....χοροδιδασκάλους!

1. Κόβουμε τις μορφές και το δίσκο του χορού ακολουθώντας το περίγραμμα.
2. Ζωγραφίζουμε τις μορφές και το δίσκο.
3. Κόβουμε τις εσωτερικές διακεκομμένες γραμμές στο δίσκο.
4. Αναδιπλώνουμε τις μορφές.
5. Περνάμε τα ανοικτά άκρα των μορφών στις οπές του δίσκου.
6. Αναδιπλώνουμε τα άκρα των μορφών στις διακεκομμένες γραμμές για να σταθούν όρθιες,

....και καλούς χορούς!

Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα:
Θεότητες και Πνεύματα Υδάτων στην Κέρκυρα

Παιχνίδι συναρμογής

Νύμφες

Πνεύματα της φύσης.
Κόρες του Δία ή μεγάλων ποταμών.
Κατοικούν στις πηγές και τα νερά
αλλά και στα βουνά, τα άλση
και τα λιβάδια.

Νηιάδες
ή Ναιιάδες

Νύμφες των ποταμών
και των πηγών.

Ωκεανός

Τιτάνας. Γιος του Ουρανού και της Γης.
Αρχικά θεωρούνταν ποταμός που περιέβαλε ολόκληρη τη γη.

Ασκληπιός

Γιος του Απόλλωνα και της νύμφης Κορωνίδας.
Ο μεγαλύτερος γιατρός -
θεραπευτής της αρχαιότητας.

Κρηναίες Νύμφες

Νύμφες της κρήνης, της βρύσης.

Νύμφη Κέρκυρα

Νύμφη, κόρη του ποταμού Ασωπού.
Την απήγαγε ο Ποσειδώνας
και την έφερε στο νησί,
στο οποίο έδωσε το όνομά της.

Αιγαίος Ποταμός

Πατέρας της νύμφης Μελίτης.
Παππούς του Ύλλου,
που έδωσε το όνομά του σε ένα
από τα δύο λιμάνια της αρχαίας
πόλης της Κέρκυρας.

Ποσειδώνας

Γιος του Κρόνου και της Ρέας.
Κύριος των υδάτων.
Αδελφός του Δία και του Άδη.
Ως ολύμπιος έγινε
κυρίαρχος της θάλασσας.
Λατρευόταν όμως και
ως Κρηναίος και Επιλίμνιος.

Ο Ποσειδώνας ήταν γιος του:

- A. Ουρανού και της Γης   B. Κρόνου και της Ρέας
Γ. Δία και της Ήρας

Ο Ποσειδώνας ήταν κυρίαρχος του:

- A. Ουρανού   B. Θάλασσας   Γ. Γης

Ο Ποσειδώνας λατρευόταν όμως και ως:

- A. Πύθιος   B. Νόμιος   Γ. Κρηναίος

1

Οι Νύμφες ήταν πνεύματα του:

- A. Ουρανού   B. Κάτω Κόσμου   Γ. Φύσης

Οι Νύμφες συντρόφευαν την:

- A. Άρτεμη   B. Αφροδίτη   Γ. Δήμητρα

Στην Κέρκυρα με τις Νύμφες έχει συνδεθεί η πηγή:

- A. Χρυσίδας   B. Καρδακίου   Γ. Κομπιτσιού

2

Οι Ναϊάδες ήταν:

- A. Νύμφες   B. Χάριτες   Γ. Ερινύες

Οι Ναϊάδες προστάτευαν:

- A. Ποταμούς   B. Άλση   Γ. Βουνά

Οι νύμφες που προστάτευαν βρύσες ονομάζονταν:

- A. Βρυσίδες   B. Κρηναίες   Γ. Νηρηίδες

3

Η Κέρκυρα ήταν:

- A. Νύμφη   B. Νηρηίδα   Γ. Ωκεανίδα

Η Κέρκυρα ήταν κόρη του ποταμού:

- A. Αχελώου: B. Ασωπού   Γ. Άραχθου

Την Κέρκυρα απήγαγε ο:

- A. Ποσειδώνας   B. Ηρακλής   Γ. Δίας

4

Ο Ασκληπιός ήταν γιος του:

- A. Απόλλωνα   B. Δία   Γ. Ποσειδώνα

Ο Ασκληπιός ήταν:

- A. Γιατρός   B. Ποιητής   Γ. Ιστορικός

Κόρες του Ασκληπιού ήταν οι:

- A. Ευφροσύνη, Θάλεια, Αγλαΐα.
B. Υγία, Ιασώ, Ακεσώ, Πανάκεια
Γ. Σθενώ, Μέδουσα, Ευρυάλη.

5

Ο Αιγαίος ήταν:

- A. Πέλαγος   B. Ποταμός   Γ. Όρος

Κόρη του Αιγαίου ήταν η νύμφη:

- A. Μάκριδα   B. Κέρκυρα   Γ. Μελίτη

Ο εγγονός του Ύλλος έδωσε το όνομά του σε:

- A. Λιμάνι   B. Πόλη   Γ. Νησί

6

Ο Ωκεανός ήταν:

- A. Τιτάνας   B. Γίγαντας   Γ. Ολύμπιος

Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν αρχικά ότι ήταν:

- A. Πέλαγος   B. Ποταμός   Γ. Λίμνη

Στην Κέρκυρα παράστασή του υπάρχει στην :

- A. Αρχαία Αγορά
B. Ιερά στο κτήμα Mon Repos
Γ. Λουτρά της Παλαιόπολης

7

Η Μελίτη ήταν:

- A. Νηρηίδα   B. Ναϊάδα   Γ. Κρηναία

Η Μελίτη ενώθηκε με τον:

- A. Απόλλωνα   B. Ποσειδώνα   Γ. Ηρακλή

Γιος της Μελίτης ήταν ο:

- A. Ύλλος   B. Αλκίνοος   Γ. Οδυσσεάς

8

Απαντήσεις: Β
Β
Γ

1

Απαντήσεις: Γ
Α
Β

2

Απαντήσεις: Α
Α
Β

3

Απαντήσεις: Α
Β
Β

4

Απαντήσεις: **A**
A
B

5

Απαντήσεις : **B**
Γ
Γ

6

Απαντήσεις: **A**
B
Γ

7

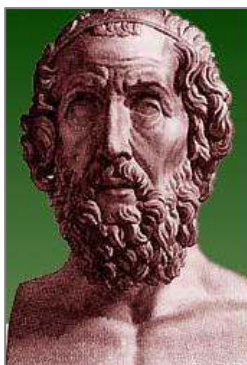
Απαντήσεις: **B**
Γ
A

8

Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα:
Θεότητες και Πνεύματα Υδάτων στην Κέρκυρα

Όμηρος

**Τι μας λένε
οι αρχαίοι;**

Απολλώνιος Ρόδιος

αὐτὰρ ἔπειτ' ἐπὶ τῆσι παραὶ Κέρκυραν ἴκοντο,
ἔνθα Ποσειδάων Ἀσωπίδα νάσσατο κούρην,
ἠύκομον Κέρκυραν, ἐκὰς Φλειουντίδος αἴης,
ἄρπάξας ὑπ' ἔρωτι·

Απολλώνιος Ρόδιος, Αργοναυτικά Δ, 566-569

ἔνθα δέ τέ σφ' ἀγορὴ καλὸν Ποσιδήιον ἀμφίς,
ῥυτοῖσιν λάεσσι κατωρυχέεσσ' ἀραρυῖα.

Όμηρος ζ, 266-267

Μοιράων δ' ἔτι κείθι θύη ἐπέτεια δέχονται
καὶ Νυμφέων Νομίοιο καθ' ἱερὸν Ἀπόλλωνος
βωμοὶ τοὺς Μήδεια καθείσατο.

Απολλώνιος Ρόδιος, Αργοναυτικά Δ, 1217-1219

· ἔνθ' ὄγε κούρην
Αἰγαίου ἐδάμασεν ἐρασσάμενος ποταμοῖο,
νηιάδα Μελίτην, ἣ δὲ σθεναρὸν τέκεν Ὑλλον·

Απολλώνιος Ρόδιος, Αργοναυτικά Δ, 541-543

Μας λένε:

Μετά από αυτά έφτασαν στην Κέρκυρα,
όπου ο Ποσειδώνας είχε φέρει τη νεαρή κόρη του Ασωπού,
την Κέρκυρα με τα ωραία της μαλλιά, μακριά από τη γη του Φλειούντα,
όταν την έκλεψε ερωτευμένος μαζί της.

Απολλώνιος Ρόδιος, Αργοναυτικά Δ, 566-569

Κι είναι και η γι αγορά κειδά, στον ιερό, το θείο
στού Ποσειδώνα το Βωμό, τον όμορφο, πλησίο.
Κι έχουνε πέτρινες γωνιές στην αγορά σερμένες,
στρωμένες, και βαθιά στη τις έχουνε χωμένες.

Όμηρος ζ, 262-263

Στο μέρος εκείνο, στους βωμούς που έχτισε η Μήδεια,
στο ιερό του Νόμιου Απόλλωνα, κάθε χρόνο προσφέρονται
θυσίες για να τιμήσουνε τις Μοίρες και τις Νύμφες.

Απολλώνιος Ρόδιος, Αργοναυτικά Δ, 1217-1219

Εκεί ερωτεύτηκε και κατέκτησε τη νύμφη των υδάτων Μελίτη,
την κόρη του ποταμού Αιγαίου, κι εκείνη γέννησε το γενναίο Ύλλο.

Απολλώνιος Ρόδιος, Αργοναυτικά Δ, 541-543

Θεότητες και Πνεύματα Υδάτων στην Κέρκυρα Μουσείο Παλαιόπολης - Mon Repos

6- 9 Οκτωβρίου 2011

Η' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Κέρκυρας

Το νερό

Το νερό είναι πηγή
ζωής.

Βρίσκεται σε όλους
τους ζωντανούς
οργανισμούς.

Χωρίς νερό δεν
υπάρχει

ΖΩΗ!

Οι αρχαίοι Έλληνες είχαν καταλάβει τη σημασία του νερού.

Έπλασαν πλειάδα Θεοτήτων που συνδέονται με το νερό:

Θεότητες που ερμηνεύουν τη δύναμη του νερού.

Θεότητες που το προστατεύουν.

Στην Κέρκυρα, το καταπράσινο από την αρχαιότητα νησί, είναι φυσική η παρουσία θεοτήτων του νερού.

Πηγές γνώσης

- Αρχαία κείμενα

- Ευρήματα :

Αρχιτεκτονήματα

Επιγραφές

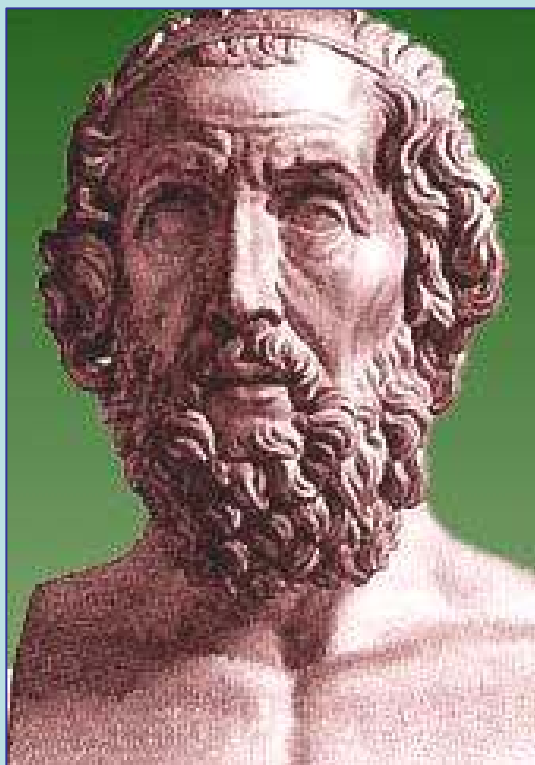
Αναθήματα-Αφιερώματα

Νομίσματα

Θ Α Μ Α Ν Ω Ν Π Ε Ρ Ι
Κ Α Τ Α Β Α Ν Τ Ω Ν Τ Α Ι Π Ε
Ε Ι Σ Ο Μ Ο Γ Ο Ν Κ Α Ι Α Π Ο Τ Α Σ
Ε Φ Α Ν Ο Ρ Ι Ζ Ε Ι Ν Τ Α Σ Κ Ω Μ Α Σ
Β Ο Λ Α Λ Ι Θ Ω Ν Κ Α Ι Ι Ε Ρ Ο Ν Π Ο Σ Ε Ι Δ Α
Τ Ο Ο Τ Ι Π Ο Σ Ε Ι Δ Α Ν Ο Σ Ε Σ Τ Ι Π Ρ Ι Ζ
Α Τ Ο Ν Β Ο Υ Ν Ο Ν Α Ν Ω Κ Α Θ Ω Σ
Κ Α Θ Α Κ Ρ Ο Ν Ε Π Ι Τ Ο Ν Μ Ε
Τ Ε Ρ Μ Ο Ν Α Ε Ι Μ Ε Ν

Αρχαίοι Ποιητές-Συγγραφείς

Ο Όμηρος

και

ο Απολλώνιος ο Ρόδιος

Αναφέρθηκαν στα έργα τους για θεότητες του νερού στην Κέρκυρα

Ποσειδώνας

Γνωστός ως ο θεός της θάλασσας.

Κύριος ωστόσο των υδάτων.

Με την τρίαινά του εμφανίζει πηγές
και δημιουργεί ποταμούς.

Στην Κέρκυρα σχετίζεται
πρωταρχικά με τη θάλασσα.

Αρχαιολογικό Μουσείο Κέρκυρας. 3^{ος} – 1^{ος} π.Χ.

Εμπροσθότυπος χάλκινου νομίσματος.

Ποσειδῶνας

ἔνθα δέ τέ σφ' ἀγορὴ καλὸν Ποσιδήιον ἀμφίς,
ῥυτοῖσιν λάεσσι κατωρυχέεσσ' ἀραρυῖα.

Κι εἶναι και η αγορά κειδᾶ, στον ιερό, το θείο
στου Ποσειδῶνα το Βωμό, τον ὄμορφο, πλησίο.
Κι ἔχουνε πέτρινες γωνιές στην αγορά σερμένες,
στρωμένες, και βαθιά στη τις ἔχουνε χωμένες.

Ὅμηρος ζ, 262-263

Ασκληπιός

Γιος του Απόλλωνα.

Ο μεγαλύτερος θεραπευτής
της αρχαιότητας.

Κόρες του η Υγεία, η Ιασώ,
η Πανάκεια και η Ακεσώ.

Αρχαιολογικό Μουσείο Κέρκυρας. 4^{ος} π.Χ.
Αναθηματικό Ανάγλυφο.

Ασκληπιός

Τα ιερά του - Ασκληπιεία
ιδρύονταν δίπλα σε πηγές.

Πέρα από τη λατρεία του θεού
εφαρμοζόταν και η ιατρική.

Αρχαιολογικό Μουσείο Κέρκυρας

4^{ος} π.Χ.

Ρωμαϊκό αντίγραφο

Ναός του Καρδακίου

Βρίσκεται στο κτήμα Mon Repos.

Ο καλύτερα σωζόμενος ναός στην Κέρκυρα. 500 π.Χ.

Έχει συνδεθεί και με τον Ποσειδώνα και με τον Ασκληπιό.

Αποδίδεται ωστόσο και στον Απόλλωνα αλλά και σε τοπικό ήρωα.

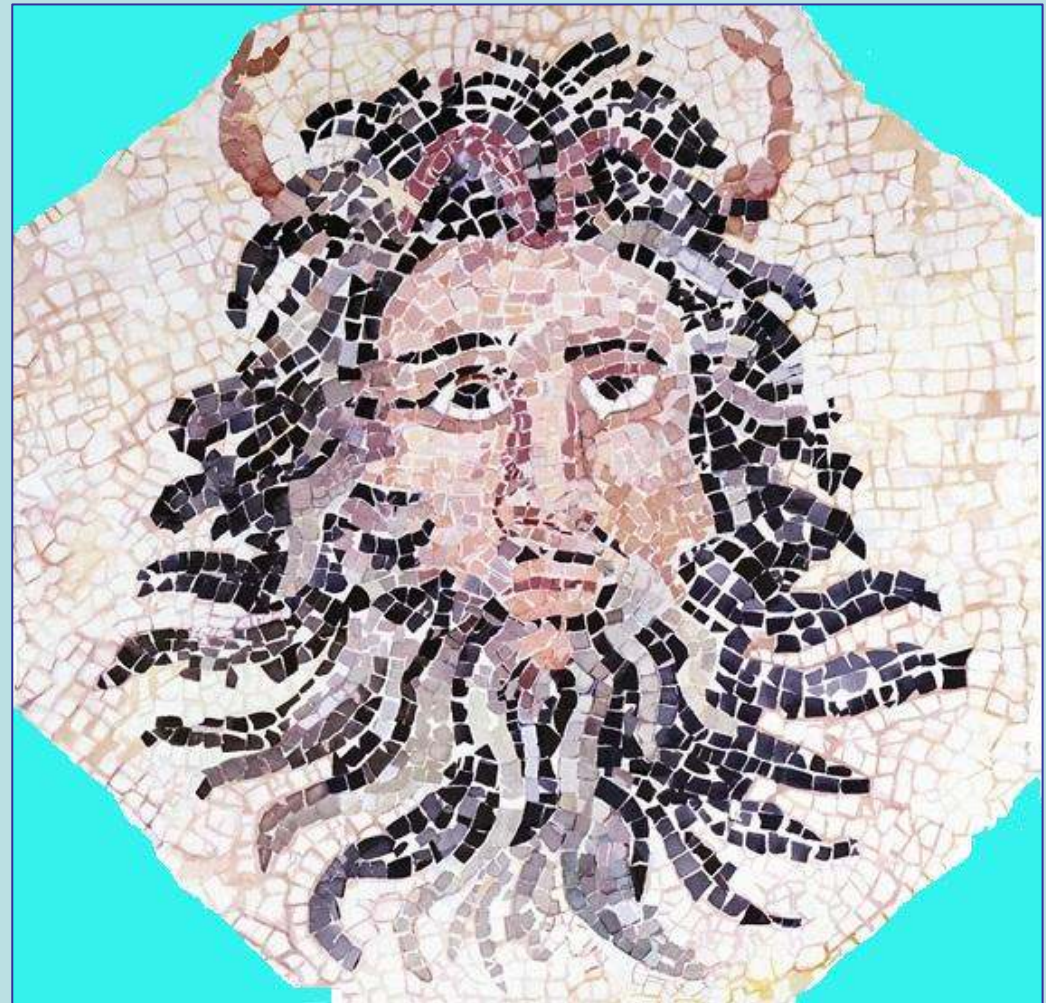

Ωκεανός

Γιος του Ουρανού και της Γης.

Η προσωποποίηση του υδάτινου
στοιχείου.

Πατέρας χιλιάδων ποταμών και
νυμφών, των Ωκεανίδων.

Ωκεανός

Αρχικά θεωρούνταν ποταμός που περιέβαλε τη γη.

Ο Ηρόδοτος τον ταύτισε με τη θάλασσα.

Ο Αριστοτέλης τον συνέδεσε με τη μεγάλη ανοικτή θάλασσα.

Η παρουσία του στα λουτρά της Παλαιόπολης μπορεί να συνδεθεί και με την αρχική έννοια του ποταμού.

Νύμφες

Πνεύματα της φύσης.

Κόρες του Δία ή μεγάλων ποταμών.

Συνδέονται με τη βλάστηση και τη γονιμότητα.

Κατοικούν συνήθως σε σπήλαια.

Ονομάζονται ανάλογα με το χώρο που προστατεύουν.

Με το νερό συνδέονται οι Νηιάδες ή Ναϊάδες, οι Κρηναίες κα.

Αρχαιολογικό Μουσείο Κέρκυρας. 6^{ος} π.Χ.

Μουσείο Παλαιόπολης-Μον Repos 6ος π.Χ.

Νύμφες-Ναιϊάδες στην Κέρκυρα

Μοιράων δ' ἔτι κείθι θύη ἑπέτεια δέχονται
καὶ Νυμφέων Νομίιο καθ' ἱερὸν Ἀπόλλωνος
βωμοὶ τοὺς Μήδεια καθείσατο.

Στο μέρος εκείνο, στους βωμούς που έχτισε η Μήδεια, στο ιερό του Νόμιου Απόλλωνα, κάθε χρόνο προσφέρονται θυσίες για να τιμήσουνε τις Μοίρες και τις Νύμφες.

· ἔνθ' ὄγε κούρην
Αἰγαίου ἐδάμασσεν ἐρασσάμενος ποταμοῖο,
νηιάδα Μελίτην, ἣ δὲ σθεναρὸν τέκεν Ὕλλον·

Εκεί ερωτεύτηκε και κατέκτησε τη νύμφη των υδάτων Μελίτη, την κόρη του ποταμού Αιγαίου, κι εκείνη γέννησε το γενναίο Ὕλλο.

Αιγαίος -Μελίτη

Ο Αιγαίος έχει ταυτιστεί με τον ποταμό της Μεσογγής αλλά και την πηγή της Χρυσίδας και το ποτάμι της.

Η ναϊάδα κόρη του, η Μελίτη με τον Ηρακλή γέννησε τον Ύλλο, από τον οποίο ονομάστηκε το εμπορικό λιμάνι της αρχαίας πόλης της Κέρκυρας.

Σήμερα η πηγή της Χρυσίδας υδροδοτεί την περιοχή του Κανονιού.

Νύμφη Κέρκυρα

Νύμφη, κόρη του ποταμού Ασωπού.
Την απήγαγε ο Ποσειδώνας και
την έφερε στο νησί,
στο οποίο έδωσε το όνομά της.

Αρχαιολογικό Μουσείο Κέρκυρας. 3^{ος} π.Χ.
Εμπροσθότυπος χάλκινου νομίσματος.

Πηγή Καρδακίου

Με τις νύμφες έχει συνδεθεί η αρχαία Πηγή στο Καρδάκι, όπου σώζεται προστατευτικός τοίχος

Στον ίδιο χώρο κτίστηκε μετά η γνωστή Βενετσιάνικη κρήνη. 17^{ος} αι.

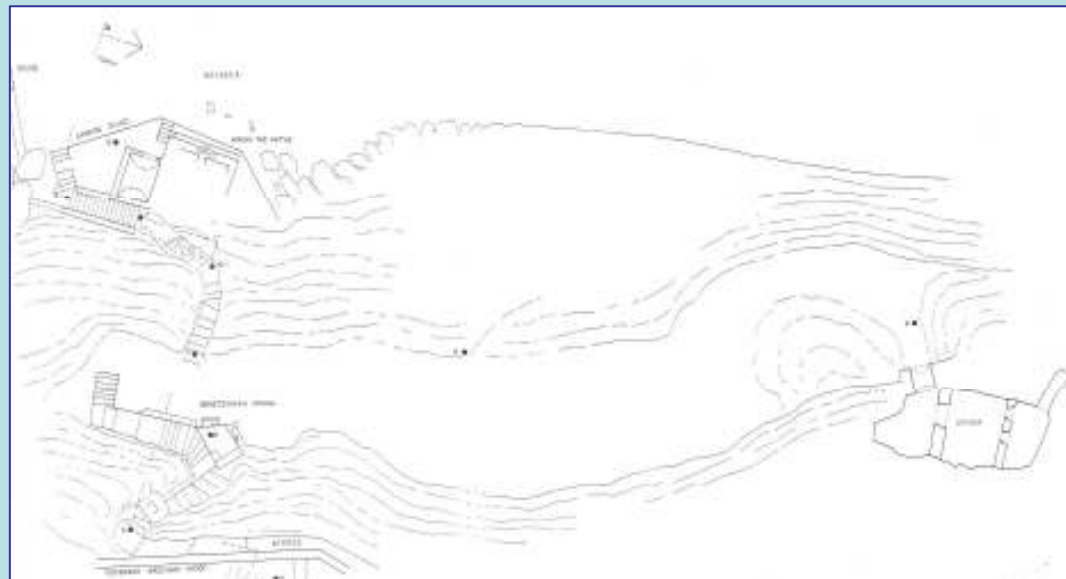
Σπήλαιο Καρδακίου

Έχει συνδεθεί η Μάκριδα, η Μήδεια αλλά και οι νύμφες.

Σύμφωνα με το Σχολιαστή του Απολλώνιου του Ρόδιου, εκεί τελούνταν θυσίες στις νύμφες προς ανάμνηση των γάμων του Ιάσονα και της Μήδειας.

Διαμορφώθηκε σε ναό επί βενετοκρατίας.

Οι κατολισθήσεις των τελευταίων ετών έχουν αποκλείσει την είσοδό του.

Πηγή και Σπήλαιο Καρδακίου

Τ' άγνωρα ρεποθέμελα του αρχαίου
ναού στο έρμο ακροθαλάσσιο πλάι
χορταριασμένα κείτονται. Γελάει
γύρου ομορφάδα κόσμου πάντα νέου.
Και λέω που ακόμα απ' την κορφή του ωραίου
βουνού στ' άσπρα ντυμένη ροβολάει
η αρχαία ζωή κι' αυτού φεγγοβολάει,
λαμπρός ναός τεχνίτη Κερκυραίου.
Χρυσόνειρο, σε βλέπω γιατί μ' έχει
μαγέψει το νερό στην κρύα βρύση,
που μέσαθε από τ' άγιο χώμα τρέχει.
Έτσι κάποιος θεός θα το 'χει ορίσει.
Κι όποιος ξένος εκεί το χείλι βρέχει
Στα γονικά του πλια δε θα γυρίσει.

Λορέντζος Μαβίλης

Νύμφες....Νυμφές

Τοπωνύμια στην Κέρκυρα που
παραπέμπουν στο νερό και τις
θεότητες του:

Νυμφές

Κρήνη

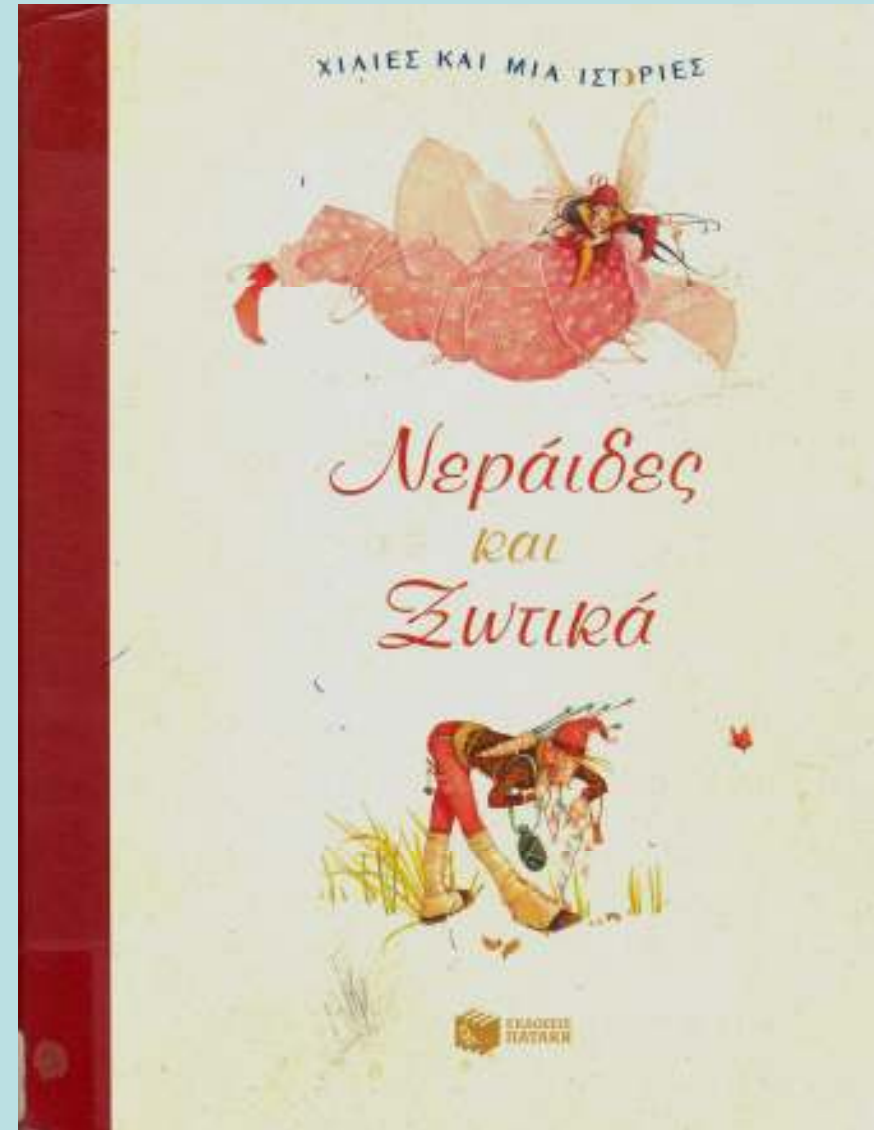
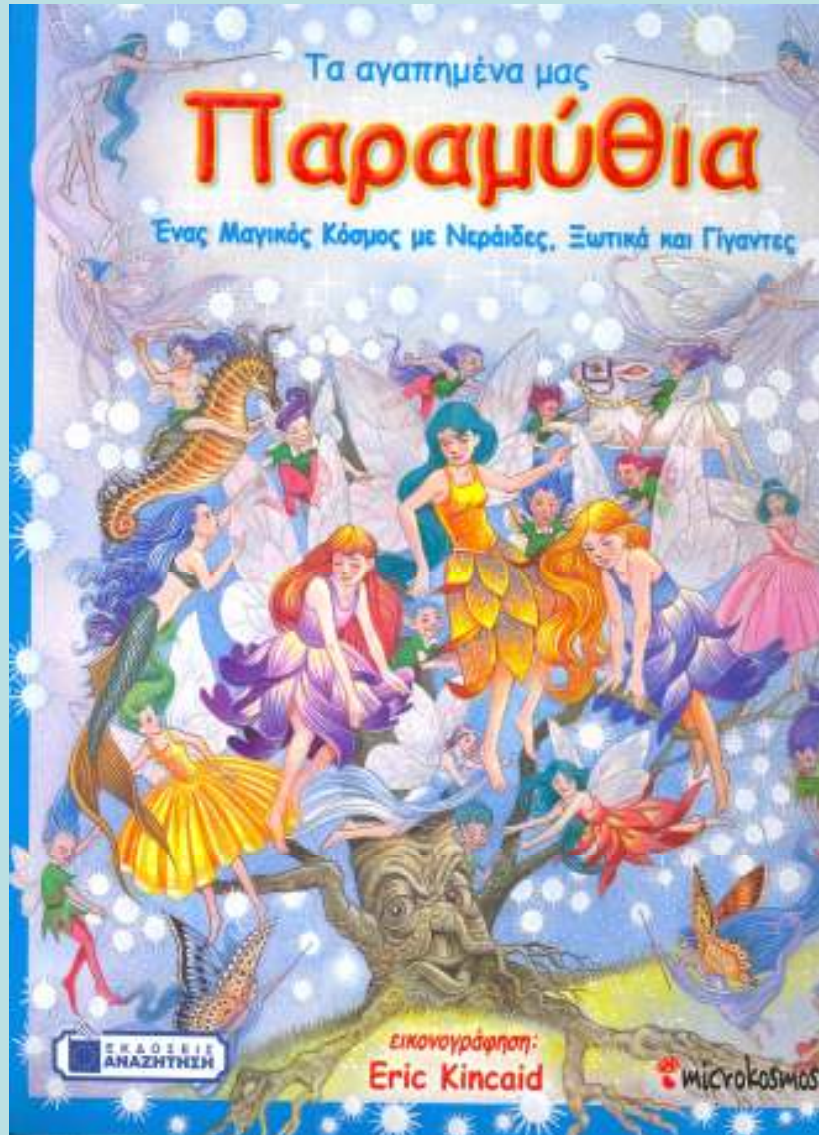

Νύμφες.....νεράιδες

Νύμφες.....Νεράιδες

6) Εθελοντική δράση της ομάδας: Καντουνίστας

Αρχαιολογικός χώρος: «Σπήλαιο & Πηγή Καρδακίου»

Βενετσιάνικη κρήνη (άνω)

Προστατευτικός τοίχος αρχαίας πηγής (κάτω)

